

PARALELĂ ÎN TIMP: RITUALUL VIZITEI CASEI REGALE ÎN ORAȘUL CHIȘINĂU ÎN ANUL 1920, ÎN PRESA TIMPULUI ȘI ÎN MEMORIILE CONTEMPORANILOR

Lucia ARGINT

„Coroana regală nu este un simbol al trecutului, ci o reprezentare unică a independenței, suveranității și unității noastre.” – MSR Mihai I

Revenim frecvent la lucrurile trăite anterior: amintirile, ce ne leagă de trecut, devin cu timpul mai profunde, iar clipele de retrăire a unor momente de neuitat – mai intense și mai pline de sens. Problemele de altădată, dificultățile materiale, eșecurile vremelnice se estompează; inima și cugetul zăbovesc asupra aspectelor impresionante, luminoase...

În acest sens, pentru orice societate, construcțiile simbolice sunt foarte importante. Realizarea lor este strict legată de crearea și punerea în scenă a unor ritualuri standardizate exprimând un determinism social. Oamenii sunt cuprinși de un mare sentiment de satisfacție atunci când participă la un rit, iar de-a lungul mileniilor guvernării au plănuțit și folosit ritualurile atât pentru a se legitima, cât și pentru a stârni entuziasmul maselor în favoarea programelor lor politice¹. „Ritualurile sunt utilizate în politică cu aceleași scopuri ca și în religie: ele oferă cunoaștere, dar mai ales contribuie esențial la realizarea unui impact emoțional care mobilizează și oferă elemente identitare participanților”².

Anii 2015-2016 pot fi considerați bogați în vizite efectuate de membrii Familiei Regale a României la Chișinău³. La 28 septembrie 2015 Alteța Sa Regală Principele Radu al României a fost prezent la Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, unde A.S.R. Principele Radu, în prezența autorităților locale, a oamenilor de știință, profesorilor, studenților și elevilor Liceului Academiei de Științe a Moldovei, a primit titlul de *doctor honoris causa* al acestei universități.

Foto 1. Vizita regală la Liceul „Gh. Asachi” din Chișinău. 24 februarie 2015. Alteța Sa Regală Principele Nicolae al României împreună cu colectivul pedagogic al LT „Gh. Asachi” și primarul municipiului Chișinău, Dorin Chirtoacă. Foto din arhiva personală

Tot atunci, A.S.R. Principele Radu a vizitat Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru” din orașul Chișinău și a acceptat să-și ofere Înalțul Patronaj. Liceul „Igor Vieru” este prima instituție din Republica Moldova care primește Înalțul Patronaj al Principei Radu al României⁴.

În luna februarie 2015, Altețele Lor Regale Principele Radu și Principele Nicolae al României au fost oaspeți de onoare în cadrul unei vizite oficiale la mai multe instituții de învățământ din diferite localități ale Republicii Moldova. Pe 18 aprilie 2016, Alteța Sa Regală Principele Radu și-a început o nouă vizită în Republica Moldova cu întâlniri cu profesorii, elevii și studenții din diverse instituții de învățământ: Liceul Teoretic „Regele Mihai” din Cimișeni, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, unde a ținut o prelegere pe teme de securitate națională, la Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți, la Liceul Academiei Republicii Moldova, unde cu această ocazie, a făcut o donație de carte de specialitate academiei. La Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi” din municipiul Chișinău, Alteța Sa Principele Radu a fost însoțit să viziteze capela fostului Liceu de Fete „Regina Maria” din Chișinău și vechea clădire a fos-

¹ A se vedea: David I. Kertzer, *Ritual, politică și putere*, traducere de Sultana Avram și Teodor Fleșeru, București, Editura Univers, 2002, pp. 14-17, 22.

² Daniel-Valeriu Boboc, „Ritualurile puterii: Vizita regelui Ferdinand I în Bucovina și Basarabia în 1920”, *PONTES. Review of South East European Studies*, 2009, nr. V, p. 131.

³ În 2015, Prințesa Moștenitoare și Principele Radu au sărbătorit Noaptea Învierii la Chișinău, la Catedrala Mare a orașului. A se vedea, <http://www.romaniaregala.ro/jurnal/prințesa-mostenitoare-margareta-si-principele-radu-sarbatoresc-noaptea-invierii-la-chisinau/>

⁴ „Basarabia, jurnal de călătorie, prima zi”, 29 septembrie 2015, <http://www.romaniaregala.ro/jurnal/basarabia-jurnal-de-calatorie-prima-zi/>

Foto 2. Secvențe din timpul vizitei Principelui Radu la Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi” din Chișinău la 18 aprilie 2016. Foto din sursa: <http://www.romaniaregala.ro/jurnal/vizita-principelui-radu-la-chisinau-si-balti-18-20-aprilie-2016/>

tei instituții. După un discurs ținut în fața elevilor și al profesorilor acestui liceu, Alteța Sa Regală Principele Radu a anunțat că un grup de profesori vor fi invitați să participe la 10 mai 2016 la sărbătoarea dedicată jubileului de 150 de ani de la crearea Casei Regale a României, la Palatul Peleş (Sinaia, România).

Întâlnirea s-a încheiat cu o donație de carte pentru biblioteca școlară, iar în cinstea vizitei regale, în fața liceului au fost sădiți trei copaci de tei. Aceasta a reprezentat o a doua vizită efectuată de membrii Familiei Regale a României în ultimul an la Liceul Teoretic „Gh. Asachi” din municipiul Chișinău. Amintim, în acest sens, că la 24 februarie 2015, această instituție a fost onorată și de prezența Alteței Sale Regale Principele Nicolae al României. Deloc întâmplătoare alegere a ultimei instituții, ținând cont de faptul că în anul 2009 acest liceu a făcut o tentativă curajoasă (în perioada când R. Moldova avea o guvernare comunistă) adresându-se către Majestatea Sa Regele Mihai I cu rugămintea de a i se confirma dreptul de a-și valida trecutul său istoric

sub egida Casei Regale a României⁵. După mai multe decenii de resemnare, acest liceu revenea la origini, încercând să combine în însemnele sale (atributivă școlară) trecutul și prezentul prin alcătuirea unui blazon și drapel noi, ale căror elemente reprezentau simbolurile instituției din perioada interbelică⁶. Or, unele însemne – coroana regală și semnul distinctiv al Reginei Maria (litera mare **M**) pe blazonul instituției – simbolizează atât recunoașterea apartenenței acestei școli la învățământul românesc interbelic, cât și tendința de a păstra și a promova în continuare valorile și tradițiile trecutului său istoric⁷. După 95 de ani (repetând parțial itinerarul suveranilor români din anul 1920), reprezentanți ai Casei Regale din România au onorat cu prezența lor Liceul Asachi, ca și fosta lui capelă, care au fost ctitorite de Regina Maria și au purtat numele Suveranei României Mari⁸.

Aceste vizite m-au provocat să analizez specificul ritualului de vizită și primire al Familiei Regale (printre care vizitarea instituțiilor de învățământ), în trecutul Basarabiei și al Chișinăului.

Amintim că în anii interbelici, în clădirea actualului Liceu Teoretic „Gh. Asachi” din municipiul Chișinău, a funcționat o școală medie, ce a purtat câteva decenii (până în anul 1944) denumirea de Liceul de Fete „Regina Maria”, devenind către mijlocul secolului XX o instituție de învățământ ce a reușit să îmbine foarte reușit pedagogia românească și tradițiile pedagogiei autohtone din Basarabia. Și se pare că numele acestei școli în epoca interbelică s-a datorat efectului primei vizite a membrilor Casei Regale

⁵ A se vedea: <http://www.romaniaregala.ro/jurnal/lucia-argint-din-chisinau/>

⁶ Emblema principală a stemei Liceului este palul – o piesă heraldică onorabilă de prim ordin, care în limbaj heraldic sugerează în acest blazon cifra 1, care a figurat în denumirea instituției atât la sfârșitul secolului XIX, cât și în secolul XX, determinând întâietatea acestei școli în mai multe domenii. Litera M în centru, stilizată și surmontată de o coroană regală, reprezintă cifra regală a Reginei Maria, cifră care a figurat și pe Ordinul „Crucea Regina Maria”, instituit în 1917. Ea marchează denumirea liceului din anii 1920-1940 și 1941-1944.

⁷ A se vedea: Silviu Andrieș-Tabac, „Despre educația prin simboluri”, *Prodidactica*, nr. 4 (56), 2009, pp. 30-32.

⁸ Lucia Argint, Reprezentanți ai Casei Regale a României la LT „Gh. Asachi”, *Univers pedagogic PRO*, nr. 9, 5 martie, 2015, p. 2; „Vizită istorică a Alteței Sale Regale Principele Nicolae al României la Liceul Teoretic „Gh. Asachi”, 17 iulie 2015, <http://www.asachi.md/ro/noutate/vizita-istorica-a-altetei-sale-principele-nicolae-al-romaniei-la-liceul-teoretic-gh-asachi>

Foto 3. Trenul regal, Cluj, 1919. Vizita regală în Basarabia a avut loc înainte de semnarea Tratatului de la Paris din 28 octombrie 1920, unde principalele puteri aliate recunoșteau unirea acesteia cu România. Vizita are aceeași semnificație ca vizita regală în Transilvania din primavara anului 1919, realizată înaintea semnării Tratatului de la Trianon, prin care se recunoștea unirea Transilvaniei cu Regatul României. Sursa: <http://ph-online.ro/eveniment/item/59357-documentar-150-de-ani-de-la-nasterea-regelui-ferdinand-i-al-romaniei-1914-1927>

le Române în capitala Basarabiei, Chișinău, în luna mai 1920, eveniment aproape uitat în istoria locală. Presa periodică interbelică din Chișinău, care mai poate fi găsită azi în fondurile de carte rară, a păstrat prea puține detalii despre acest eveniment. Nu a fost reflectată întâlnirea reprezentanților Liceului de Fete Nr. 1 cu Regina Maria a României, în cadrul acestei vizite (comparativ cu alte licee din Chișinău). Cu toate acestea, au rămas frânturi de informații și impresii ale contemporanilor, care, adunate împreună aidoma unui puzzle, ne permit să reproducem într-un „colaj istoric” semnificația și modul de organizare a celui mai important eveniment după Marea Unire din anul 1918 - prima vizită oficială a Familiei Regale la Chișinău.

Acestui fapt de mare însemnătate, i-au precedat un șir de acțiuni, corespondențe și scrisori de invitații din partea oficialităților basarabene către Curtea Regală. Reprezentanții elitei politice basarabene au încercat în mod direct să influențeze venirea Regelui în Basarabia, realizând în acest sens vizite la București. O mărturie a vremii vine să ne confirme că „la data de 22 decembrie 1918/4 ianuarie 1919, Regina Maria a primit o delegație basarabeană în frunte cu Pantelimon Halippa care «s-a plâns că nu este nici un șef, nici o organizare, nu au un conducător adevărat sau un stăpân (...) că ei iubesc pe Rege și pe Regină și contează pe noi și că toată puterea ar trebui să fie în mâinile noastre»”⁹.

⁹ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. I (decembrie 1918 – decembrie 1919), București, Ed. Historia, 2006,

Se cunoaște că prezența fizică a unui rege într-un teritoriu reprezintă un act de afirmare a legitimității și suveranității, mai ales în cadrul societăților în care elementele culturale de factură premodernă sunt puternic înrădăcinate¹⁰. „Basarabeni (ca și românii din Bucovina) trăiseră mai bine de o sută de ani în cadrul unor regimuri imperiale, în care figura împăratului era puternic impregnată în mentalul colectiv. Prăbușirea celor două mari imperii (Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Rus, n.n.) produsese un vid care risca să conducă la grave tensiuni și frământări, dacă imaginii foștilor monarhi nu i se substituia o alta”¹¹.

Astfel, în anul 1920, regele Ferdinand I decide să facă o vizită în Basarabia, vizita purtând o tentă

Foto 4. Din presa basarabeană, mai 1920. Sursa: fondul de carte rară ANRM

politică. Pentru prima dată regele venea în această provincie după unirea din 1918, afirmând printr-un gest simbolic prezența autorității regale în Basarabia. Gestul era foarte important, deoarece, din punct de vedere al dreptului internațional, statutul Basarabiei în acea perioadă încă nu fusese hotărât definitiv¹².

Ziarul *Adevărul* din 14 mai 1920 conținea o analiză a acestei vizite, semnată de G. Rosin: „Decizia suveranului de a vizita Basarabia în anul 1920 a fost comentată în diferite feluri. Unele cercuri politice din opoziție (mai ales din zona Partidului Național Democrat și a Partidului Țărănesc) au afirmat că prin acest gest regele acceptase să se pună în slujba unui partid politic – Partidul Poporului –, căruia îi

p. 19.

¹⁰ Daniel-Valeriu Boboc, „Ritualurile puterii: vizita Regelui Ferdinand I în Bucovina și Basarabia în 1920”, *PONTES. Review of South East European Studies*, 2009, nr. V, p. 124.

¹¹ Regina Maria a României, *op. cit.*, p. 19.

¹² Daniel-Valeriu Boboc, *op. cit.*, p. 122.

na a Orfanilor
ie a Săracilor...
ine veniți!
iaul Unirei, Chi-
Romănesc Va
reștel

„BASARABIA“

ПОЖАЛОВАТЬ!

п, послѣ тяжелой мн
загоды, осмысленно
вѣает Царственному
крестіанамъ, елисті
вой Маріей, — Гостя
ода, всѣмъ сословія, со
и радостію каріа не
и искренно.
встрѣчаетъ своего
теля отъ насъ больше
мчанине — Царственно
вернушаго имъ землю
ть, волю — своего Дер
Воздая.
воимъ безпретѣльной бла
ти приносимыи сердца
тъ, при воспоминаніи о
прошедшемъ и настоя
о время, когда кружилъ
а буря междоусобіи и
разрушались золотыми
завеса покровиць ози
Божьей нивы, — благо
Бессарабія предъна
оимъ покою и безопасно
оковому мнуну тѣсе
скастия, кожда умая
выстраивать надъ безцвѣтн
аробомъ и угроза насиль
ненисли нашія королью,
брыа воины Короля Фер
и вернули Бессарабію
стие и порядку.
цели не мечъ, а миръ.
мудрымъ управленіемъ

Къ прїѣзду Ихъ Величествъ.

**Программа посѣщенія
Королевской Семейной гар.
Нишинева.**

Первый день, 20 мая.

9 час. 30 м. Прїѣздіе на вокзалъ.
Встрѣча Ихъ Величествъ гражда
скими и военными властями (по при
глашеніямъ, которыя будутъ равосл.и).

10 ч. Обѣдѣ съ вокзала въ на
федеральномъ соборѣ. По пути сабдо
ванія войска станутъ шпалерами,
учебная заведенія съ фифирами бу
дутъ расположены по обѣимъ сторо
намъ Александровской улицы. Насе
леніе займетъ мѣста за шпалерами
и за учебными заведениями.

10 ч. 30 м. Церковное богослу
женіе въ кафедральномъ соборѣ.

11 ч. Парадъ (по программѣ, ко
торая будетъ установлена королемъ
и арміею), по главнѣ съ учебными за
веденіями.

12 ч. Послѣ парада прїемъ А
густавшихъ Гостей въ городской
ураши, гдѣ официально будутъ пред
ставлены власти.

16 ч. Пѣснѣеіе волевого лица
лица № 1 для мальчиковъ и девочекъ,
лица № 3, спортивного пола
волевого лица, гдѣ будутъ собраны
учащима, школьники, санитарныхъ
учрежденій, общества, представлятъ
женщины, аріята «Рѣшана, Марія»,
военныхъ инвалидовъ и друзья
учрежденій.

21 ч. Парадный обѣдъ въ залѣ
городской ураши (залъ бессарабского
студентскаго кружка).

Второй день, 21 мая.

10 ч. Церковное богослуженіе на
монашѣ горювъ (кладбище).

11 ч. Представленіе духовенства и
исполненіе церковныхъ службъ въ
залѣ епархіального дома и школами
организована съ хоромъ «Девятерка» и
«Трудуъ Намуау».

12 ч. Официальное представленіе
общества въ залѣ городской ураши.
15-17 ч. Посѣщеніе Костяжеской
большаи.

21 ч. Парадный обѣдъ, даваемый
бессарабскимъ министерствомъ въ залѣ
городской ураши (залъ бессарабского
студентскаго кружка).

По окончаніи въ среду, въ пред
днѣи Отданія Пасхи, литургіи въ
кафедральномъ соборѣ, достигн
высшимъ лицамъ, въ которъ, храмъ
будетъ вознесенъ. Вечеръ, въ какутъ
праздника Вознесенія, вознесенной въ
соборѣ не служилъ, равнаемъ обра
вомъ, и сегодня не будетъ тамъ ли
тургіи. Литургію архидіаконъ Гуріи
составляетъ въ церкви митропо
ліи, маіаеъ служеніе въ 6 съ дол.
ч. утра.

Къ 9 ч. утра арх. епископъ Гуріи
прїѣзжаетъ въ соборъ, куда прїѣбу
дутъ также епископъ Діонисій, стар
шій архидіаконъ епархіи Виссарі
иоулъ Чуру, архидіаконъ-настоител
ни монастыря Добруджанскаго Іаковъ
Гербоветскаго. Феофантъ, Хамидов
скаго-Доминицавъ и 16 старопрофору
и просіеревъ, которые будутъ
встрѣчать Ихъ Величества.

Соборъ украситъ драгоцѣннѣи
«царскими» коврами. Королевны
мѣста убранны золотомъ и дѣйства
При въездѣ въ соборный бульваръ
устроена роскошная арка.

По прїѣздіи Августейшихъ Особъ
архидіаконъ, въ осущаженіи соіаи ду
ховенства, будетъ совершено крат
кое благодарственное моленіе.

Высокаишия площади состоятъ
Королевскаго пансіонажа. Кроме
этихъ мѣстъ, гдѣ будутъ устро
ены для трибуна для свята, мѣст
ныхъ начальствующихъ лицъ, пред
ставителей горювъ, нѣмцовъ и раз
ныхъ учреждений. Имѣются и раз
ными національныхъ нѣмцовъ, ма
терьялами зелены. Доступъ въ шор
лишь только по билетамъ.

По обѣдѣ, сторонымъ площади
устроены широкія арки. Арки и око
ло аланія хоръ, примычу, которое
обито геральдами. На одной изъ
прюкъ по больше

Călătoria a început la 16 mai 1920, regele Ferdinand I fiind însoțit de regina Maria, principesa Elisabeta, prim-ministrul Alexandru Averescu și directorul Poliției și Siguranței Generale, Romulus P. Voinescu. Absența notabilă în cadrul alaiului oficial a fost cea a principelui moștenitor Carol, care se mai afla încă sub efectul relației sale cu Zizi Lambrino¹⁶.

Primirea regelui presupunea un ritual ales cu grijă. Regele era întâmpinat cu pâine și sare, era salutat de importante oficialități locale, care rosteau discursuri în cinstea iluștrilor oaspeți. După Hotin, cortegiul regal, format din șase mașini, s-a îndreptat spre Chișinău. Aname acestei destinații i s-a acordat o atenție sporită din partea ziariștilor. Primele pagini ale ziarelor basarabene purtau titluri uriașe despre vizita Majestaților Lor la Chișinău. Ziarul *Beșcarabia*, la 19 mai 1920, publică primele articole dedicate vizitei suveranului român la Chișinău. Articolele erau unite sub sloganurile „*Trăiască Regele Țăranilor*”¹⁷ și „*Trăiască Regina Orfanilor*”¹⁸. Ferdinand I a primit

Foto 5. Programul activităților planificate pentru 20-22 mai 1920 publicate în ziarul „Basarabia”.

facea campanie electorală”¹³. „Prezența generalului Alexandru Averescu, șeful guvernului, în cadrul alaiului regal putea fi cu ușurință interpretată drept un gest de susținere a guvernului în alegerile care aveau să se desfășoare la finele lunii, mai ales că în Basarabia, Partidul Poporului stătea destul de slab, având organizații încropite în grabă și neavând nici ascendentul popularității lui Alexandru Averescu din Vechiul Regat”¹⁴.

Vizita pe care urma să o facă Curtea Regală în Basarabia avea un traseu stabilit din timp, urmând să treacă prin punctele-cheie ale acestei regiuni. În Basarabia, elementele centrale ale călătoriei au fost vizita la Cetatea Hotin, manifestările de la Chișinău, vizita la Cetatea Albă și Valul lui Traian. Localitățile ce urmau a fi vizitate nu au fost alese întâmplător. Se preconiza a vizita localități legate simbolic de elemente ale românismului, în primul rând de figura emblematică a lui Ștefan cel Mare. De altfel, voievodul moldovean și reîntruparea calităților sale în persoana regelui Ferdinand I erau motivul simbolic al întregii călătorii¹⁵.

Foto 6. Întâmpinarea Înaltilor Oaspeți la Gara din Chișinău, mai 1920. Sursa : 1. Foto : old.chisinau. 2. Foto: Arhiva personală a dlui Daniel Siegfriedsohn

¹³ Ibidem.
¹⁴ Ibidem.
¹⁵ Ibidem, pp. 122-123.

¹⁶ Ibidem.
¹⁷ Ibidem.
¹⁸ Ibidem, p. 4.

supranumele de *Rege al Țăranilor* pentru reformele agrare îndeplinite după formarea României Mari¹⁹. Iar regina Maria își merită supranumele de *Regina Orfanilor*, grație nenumăratelor sale activități caritabile. În așa mod ziariștii reaminteau basarabenilor despre activitățile Familiei Regale. În ziarul *Basarabia* a fost publicat articolul „*Ziua Mare*”, în care s-a descris respectul și bucuria din sufletele cetățenilor în timpul vizitei: „*La Chișinău sosește Familia Regală. Capitala Basarabiei românești sărbătorește bucuros și cu evlavie ziua aceasta frumoasă de primăvară, când, pentru întâia oară, i s-a dat marea și mult așteptata fericire de a putea primi în zidurile ei, pavate cu verdeață și flori, pe adevărații ei Suverani. Toată suflarea omenească a Chișinăului – de la cei bătrâni până la copiii cei mai mici, de la cei bogați până la cerșetorii cei mai umili – saltă astăzi de dorul nemăsurat de a-i putea vedea pe Cei Cari au primit sub înalta și înțeleapta Lor ocârmuire și oblăduire această mănoasă provincie moldovenească. Unirea cu Țara-Mumă, zămislită la Chișinău și tot aici îndeplinită de către cei mai vrednici fii al poporului basarabean, se încununază astăzi prin sosirea la noi a Suveranilor democrați. Măriilor Voastre! Fiți bine veniți la noi în Chișinăul Românesc! Tu, Mărite Domn, Eliberator al Basarabiei și Rege al Țăranilor, și tu, Slavită Doamnă, Mamă a Orfanilor și Bucurie a Săracilor, fiți bine veniți! Chișinăul Unirei, Chișinăul Românesc vă sărbătorește!*”²⁰.

Pregătirile pentru întâmpinarea Familiei Regale au început din timp, fiind alese obiectivele culturale din Chișinău care meritau a fi vizitate de către regele Ferdinand I al României și regina Maria.

Un rol central în cadrul acestui ritual de primire a regelui era jucat de slujbele de pomenire a eroilor martiri căzuți în timpul Primului Război Mondial, slujbă ce urma a fi oficiată la Catedrala (Soborul) din Chișinău. Tradițional, Majestatea Lor urmau să viziteze principalul lăcaș de cult din localitatea vizitată, respectiv Catedrala din Chișinău, și să asiste la liturghia oficiată de arhiepiscopul Gurie și episcopul Dionisie. În catedrală au fost pregătite două fotolii regale, înfrumusețate cu însemnele Casei Regale.

Programul vizitei presupunea vizitarea mai multor instituții. Publicul a fost înștiințat că „în afară de Catedrală, Majestatea Sa va vizita Costiolul [biserica romano-catolică „Providența Divină” (din poloneză

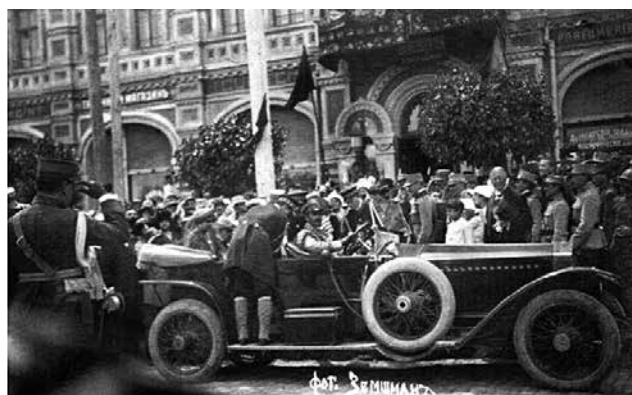

Foto 7. Drumul de la Gară spre Catedrală, pe fondal Gara și Casa Eparhială din Chișinău, strada Alexandru cel Bun, mai 1920. Sursa: Ocazii.ro

cosciol), n.n.], Chirca [biserica luterană (din germană *Kirche*), n.n.] și Sinagoga Corală²¹²². Programul mai includea vizite la spitalul evreiesc, azilul de copii orfani ai militarilor „Regina Maria”, câteva instituții de învățământ și cantina Soborului²³. În piața Soborului urma să aibă loc parada tuturor instituțiilor de învățământ (licee și gimnazii) și a unităților militare. Seara toate străzile urmau să fie iluminate. În drumul Majestaților Lor au fost construite tradiționale arcuri de triumf (așa cum au fost construite și în anii 1867 și 1914 cu ocazia vizitei la Chișinău a reprezentanților Casei Imperiale Ruse²⁴) și două obeliscuri lângă Dumă și Uprava de Zemstvă, înfrumusețate cu steaguri naționale și steme, iar străzile au fost decorate cu scuturi cu inițialele regale. Pe clădirea Primăriei Chișinău au fost arborate drapelul na-

²¹ Astăzi, sediul Teatrului Dramatic Rus „A. Cehov”.

²² „К приезду Их Величества”, *Бессарабия*, nr. 112, 20 mai 1920, p. 2.

²³ *Bessarabia*, nr. 110, 1920, p. 3.

²⁴ Грета Ионкис, „Эволюция Кишинёва: из Азии – в Европу”, аруд Грета Ионкис, *Утраченный воздух*, Санкт-Петербург, изд. «Алетейя», 2014, а се vedeа <http://www.dorledor.info/article/«утраченный-воздух»-1>; Наталья Шмургун, „По количеству Триумфальных арок Кишинев когда-то опережал Рим и Париж”, <http://www.kp.md/daily/25837/2810297/>

¹⁹ „Regele Ferdinand Întregitorul”, а се vedeа: <https://cersipantromanesc.wordpress.com/tag/regele-taranilor/>

²⁰ „Ziua Mare”, *Бессарабия*, nr. 111, 19 mai 1920, p. 2.

ționale. La întrunirea directorilor școlilor orășanești s-a decis de a întâlni Familia Regală cu un program elaborat și aprobat de secretariatul municipal al învățământului. În întâmpinarea cortegiului regal, elevii instituțiilor de învățământ din Chișinău urmau să stea pe ambele părți ale străzilor centrale pentru a arunca flori. Elevii prezenți urmau să poarte în piept tricoulul. La 5 mai 1920, s-a contramandat eliberarea de la ore a elevilor, aceștia urmând să primească o minivacanță de 3 zile după plecarea Majestăților Lor. La 17 mai, toți directorii liceelor din Chișinău s-au prezentat în mod obligatoriu la o întâlnire la secretariatul învățământului popular, condus de N. A. Popovski, pentru a fi informați asupra unui program unic de participare la întâlnirea regală.

Mai erau prevăzute activități festive în Sala Nobilimii și la Sinagogă, decorate și iluminate special pentru această dată. Tot cu această ocazie au fost efectuate reparații ale drumurilor, fațadelor caselor și

Foto 8. Strada Alexandru cel Bun din Chișinău, pregătită pentru întâmpinarea Majestăților Sale. Sursa: Ahiva lui Daniel Siegfriedsohn

podurilor, au fost aduse în ordine străzile. Zemstva a cheltuit 7.500 lei pentru reparații. S-au făcut reparații și în Sala Dumei, la biserica romano-catolică, la un șir de străzi centrale, la podurile din dealul Buiucani, drumul Băcioi și strada Pavlovskaya (astăzi strada E. Doga), care nu erau reparate încă din timpul războiului. Sala Dumei a fost decorată cu tablouri din viața românească. Se prevedea amplasarea unui șir de garduri de-a lungul noii piețe și pe strada Alexandrovskaya. Pe strada Tighina era afișat ordinul comisarului de poliție Origen Karp: „A ridica steagul la fiecare casă și covoare la ferestre și a le împodobi cu flori naționale și de a întâlni pe Majestatea Sa Regele în timpul ceremoniei. Datoria fraților basarabeni, indiferent de națiune, este de a acorda o primire și mai fastuoasă decât frații transilvăneni...”. Un rând întreg

de balcoane și fațade trebuiau să fie ornate cu flori și covoare naționale, iar multe case trebuiau iluminate cu becuri electrice. Timp de două nopți Chișinăul a fost iluminat. Deosebit de frumos a fost iluminată Primăria orașului, Mitropolia și două gimnazii²⁵. S-a desfășurat repetiția generală a cavaleriei militare. Zemstva Basarabiei urma să organizeze tradiționala întâlnire cu pâine și sare. Din partea Zemstvei s-a pregătit un cadou pentru Rege – o culegere jubiliară. Responsabil de întâmpinarea înalților oaspeți la gară a fost numit președintele Comisiunii interimare, Iurie Levinski (ulterior, primar al Chișinăului).

Emoții se pare că avea și regina Maria, care nota pe 19 mai 1920: „...măine voi putea să particip la primirea de la Chișinău, un lucru pe care simt că trebuie să-l pot face, e foarte important”²⁶.

Prima zi a vizitei la Chișinău, joi, 20 mai 1920.

La ora 9:40 (după alte date, la 9:30²⁷), trenul regal a sosit în gara Chișinău în uralele mulțimii și sunetele muzicii militare, care a intonat Imnul Regal. M.S. Regele, M.S. Regina Maria și A.S.R. Princesesa Elisabeta au coborât din tren însoțiți de generalul Averescu, președinte al Consiliului (de Miniștri) și de suita regală.

Regina Maria purta o rochie albă și o tiară, decorată cu perle, iar decorațiile etalate erau un mod de a celebra âbucuria sosirii într-un loc simbolic, capitala Basarabiei.

Foto 9. Regina Maria a României. Sursa: <http://www.vestul.ro/stiri/5368/dinastia-regele-carol-al-ii-lea-%282%29.htm>

Jurnalul reginei Maria reprezintă un neprețuit izvor de informații pentru istorici și cei dornici de a ști realitățile epocii. În jurnalul său, regina notase primele impresii: „Ne-am îmbrăcat devreme cu cele mai bune veșminte ale noastre. Eu eram toată în alb, cu pălăria mea «cocoșnic» și cu vual, mi-am pus multe decorații și am înfruntat soarele, vântul și praful, pentru că toate erau din abundență

(...), străzile erau înțesate de o mulțime entuziastă, (...) fără îndoială pământul este românesc, iar populația este română”²⁸. Înălții oaspeți au fost întâlniți la

²⁵ „К приезду их величества”, *Бессарабия*, nr. 112, 20 mai 1920, p. 2.

²⁶ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, București, Ed. Historia, 2006, p. 149.

²⁷ *Bessarabia*, nr. 111, 1920, p. 2.

²⁸ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 150.

Foto 10. După Tedeum. În fața Catedralei din Chișinău, mai, 1920.
Sursa: Ahiva Daniel Siegfriedsohn

gară de reprezentanții puterii civile și militare. După ce au primit raportul comandanților militari și al autorităților civile și după ce M.S. Regele a primit onorul prezentat de garda de onoare, suveranii au trecut în sala de recepție a gării, unde le-au fost prezentate autoritățile militare și civile, precum și liderii comunităților (minorităților naționale și a stărilor sociale din Basarabia). După ceremonia de întâlnire, Familia Regală a mers cu automobilul la Catedrală, ca să ia parte la tedeum. Pe parcursul drumului de la gară până la Catedrală, suveranii au fost obiectul unor vii și călduroase manifestații din partea mulțimii. De-a lungul străzii Alexandru cel Bun (azi bulevardul Ștefan cel Mare), pe unde au trecut suveranii, casele, balcoanele și ferestrele erau frumos împodobite²⁹. Elevii se îmbulzeau pe ambele trotuare ale străzii, ținând câte un buchet de pioni, cei din instituțiile de învățământ de stat au ocupat ambele trotuare ale străzii Alexandrovskiaia, iar cei din gimnaziile particulare,

²⁹ Constantin Bostan, „Vizita Familiei Regale Române în Basarabia”, *Melidonium. Revistă online de cultură, artă, tradiții, credință, istorie, educație*, 21.04.2014, <http://melidonium.ro/2012/04/21/constantin-bostan-vizita-familiei-regale-romane-in-basarabia/#more-9473>

strada Armenească³⁰. Ordonati după principiul școlile cu număr par pe o parte a străzii și cele cu număr impar pe cealaltă parte a străzii, fluturând stegulețe naționale, la vederea escortei regale elevii cântau cu voce tare „*Trăiască Regele!*”³¹. Școlile de toate categoriile închinau steagurile lor înaintea suveranilor și flori li se aruncau din toate părțile. În cinstea vizitei Majestăților Lor la Chișinău a fost organizată o paradă militară, la care a defilat Corpul II al Armatei, în frunte cu elevii instituțiilor de învățământ. Au fost construite două pavilioane cu două tribune decorate cu flori și steme naționale, unde accesul era permis doar cu bilete. Pe o Arcă, pe fond alb, a fost scris: „Să trăiască Eroii Mărășeștiului și Oituzului”³². În fața Catedralei așteptau o parte din școli: Liceul de Fete Nr. 1, în frumos port național; Liceul Militar; numeroase grupe de țărani călări și pe jos, cu placarde pe care se vedea scris: „Trăiască Maiestatea Sa Regele, făuritorul legii agrare și întregitorul Neamului!” sau „*Trăiască Familia Regală!*”. Piața Catedralei se umpluse de popor, de reprezentanții autorităților locale și de tot ce avea Chișinăul mai distins³³.

La sosirea Majestăților Lor, clopotele au început a suna, în cer avioanele planau în cercuri, iar elevele Școlii Eparhiale, toate cu coșulețe pline de flori, aruncau în fața suveranilor o ploaie de flori³⁴. Majestatea Sa Regele și Regina, însoțiți de A.S.R. Prințesa Elisabeta, au trecut în revistă trupele militare,

Foto 11. Defilarea elevilor în centrul Chișinăului, perioada interbelică. Sursa: ocazii.ro

³⁰ *Бессарабия*, nr. 111, 19 mai 1920, p. 2.

³¹ *Ibidem*.

³² „К приезду их величества”, *Бессарабия*, nr. 112, 20 mai 1920, p. 2.

³³ Constantin Bostan, „Vizita Familiei Regale Române în Basarabia”, *Melidonium*, 21.04.2014, <http://melidonium.ro/2012/04/21/constantin-bostan-vizita-familiei-regale-romane-in-basarabia/#more-9473>

³⁴ *Ibidem*.

Foto 12. Defilarea militarilor basarabeni pe strada Alexandru cel Bun. Sursa : old.chisinau

apoi școlile și și-au făcut intrarea în impunătoarea Catedrală, unde arhiepiscopul Gurie Botoșeneanul, locțiitor de arhiepiscop al Eparhiei Chișinăului și Hotinului, îi aștepta împreună cu arhiepiscopul Dionisie al Ismailului, arhimandritul V. Puiu și toți stareții mănăstirilor din Basarabia. Majestatea Sa Regele și Regina și A.S.R. Princesesa Elisabeta au luat loc pe tronurile regale și au ascultat, vădit mișcați, frumoasa și măreața slujbă, după terminarea căreia M.S. Regele a intrat în altar, unde a discutat cu arhiepiscopul Gurie.

În continuare M.S. Regele urma să treacă în revistă trupele – un element simbolic al prerogativelor monarhice – și să viziteze diferite școli sau instituții

Foto 13. Defilarea din centrul Chișinăului, mai 1920. Foto 1. Sursa: oldchisinau. Foto 2. Sursa: Arhiva Daniel Siegfriedsohn

de cultură din localitate³⁵. Pentru aceasta, în centrul Chișinăului a fost construit un pavilion regal. Orașul a alocat pentru toate pregătirile și organizarea vizitei Casei Regale 100.000 lei. Din această sumă urma să se organizeze și o trapeză la Mitropolie, la arhiepiscopul Gurie. Pentru a doua zi, s-a pregătit un dineu pentru 152 de persoane la Primărie.

La ora 11, Majestatea Sa Regele s-au oprit de mai multe ori în mijlocul delegațiilor de săteni, interesându-se de nevoile lor. Majestatea Sa Regele și Regina s-au îndreptat pe jos spre Piața Catedralei, unde a fost pregătită defilarea.

În drum, Majestatea Sa Regele s-au oprit de mai multe ori în mijlocul delegațiilor de săteni, interesându-se de nevoile lor. Majestatea Sa Regele și Regina s-au îndreptat pe jos spre Piața Catedralei, unde a fost pregătită defilarea.

Au defilat întâi liceele de băieți Nr. 1, 2 și 3 cu fanfarele lor, apoi Liceul de Fete Nr. 1, Școala (Liceul) Eparhială, Seminarul Teologic, Școala Normală de Băieți, Școala Normală de Fete etc. Au urmat apoi grupurile de țărani, parte călări, parte pe jos, veniți din toate părțile județului pentru a saluta prin ovații Majestatea Sa Regele și Regina. În frunte au defilat elevii Liceului Militar, care au cules aplauze pline de admirație. Au urmat apoi regimentele de infanterie, cu pas repede și apăsat. Când au apărut generalii și ofițerii, care au defilat falnic, provocând spectatorii la aplauze și vii aclamații. În timpul defilării trupelor militare, *parada* a fost comandată de colonelul Gheorghiu Ion, comandantul Brigăzii VI de Infanterie. Un divizion de artilerie de câmp, un batalion de artilerie grea și un escadron din Brigada V Călărași încheie defilarea.³⁶

În timpul defilării, M.S. Regele a salutat cu buzduganul, iar arhiepiscopul Gurie dădea binecuvântarea arhierescă.

Din jurnalul reginei Maria: „*Ei, bine, au ieșit toate cum trebuie.(...). Ovații puternice și flori aruncate. Cât despre vreme, au fost o mare încercare pentru ochii mei soarele nemilos de orbitor și vântul care ridica praful. M-am protejat cât am putut de bine cu un evantai și o umbrelă de soare*”³⁷.

³⁵ Daniel-Valeriu Boboc, „Ritualurile puterii: vizita regelui Ferdinand I în Bucovina și Basarabia în 1920”, *PONTES. Review of South East European Studies*, nr. 5, 2009, pp. 125-126.

³⁶ Constantin Bostan, „Jurnalul lui G. T. Kirileanu. Vizita Familiei Regale Române în Basarabia (II)”, *Antiteze*, nr. 3, 2010, <http://www.liviuioanstoiciu.ro/wp-content/uploads/2010/10/Antiteze-Nr.3.pdf>

³⁷ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, ed. Historia, 2006, p. 150.

Foto 14. Clădirea Primăriei orașului Chișinău (reședința județului Lăpușna) în perioada interbelică. Foto din sursa: <http://romaniain-terbelica.memoria.ro/judete/lapusna/>

După defilare, în mijlocul aclamațiilor și urlelor poporului, Maiestatele Lor, însoțiți de A.S.R. Princesesa Elisabeta, prim-ministru și suita regală, s-au îndreptat spre sala de recepție a Primăriei Chișinău, unde se aflau adunați delegații autorităților locale și ai zemstvelor. Suveranii au fost primiți cu urale, în timp ce corul Societății „Graiul Neamului” intona Imnul Regal³⁸.

Grație lui Gh. T. Kirileanu, bibliotecarul Palatului Regal și secretarul particular al regelui Ferdinand I, care a notat majoritatea cuvântărilor auzite în jurnalul său (publicat de scriitorul Constantin Bostan), se poate reproduce azi atmosfera, protocolul ceremoniilor regale și unele detalii necunoscute ale acestei vizite. Aflăm că la Primărie, a luat cuvânt I. Livinski, președintele Comisiunii interimare, care, în numele populației orașului, a urat suveranilor bun sos:

„Sire, în calitate de președinte al Comisiunii interimare a orașului Chișinău, capitala slăvitei Basarabii, care constituie în momentul de față aproape 200.000 de locuitori, și în calitate de reprezentant al orașului, respectuos rog pe Maiestatea Voastră a primi exprimarea adâncilor noastre sentimente de dragoste și mare bucurie cu ocazia primei vizități de către Maiestatea Voastră, împreună cu Maiestatea Sa Regina Maria și A.S.R. Princesesa Elisabeta, a orașului nostru, după alipirea Basarabiei – care constituie a treia parte din vechea Moldovă – la Patria-Mumă, România Mare. În numele locuitorilor orașului Chișinău, Comisiunea interimară respectuos roagă pe Maiestatea Voastră a primi, după obiceiul nostru strămoșesc, tradiționala pâine și sare, în semn de multă recunoștință și mulțumire din partea locuitorilor orașului pentru acele bunuri de cari s-a folosit și se folosește în aceste timpuri atât de grele, datorită numai grijilor neadormite ale

Maiestateii Voastre pentru binele și fericirea întregului popor, care umple astăzi România Mare fără deosebire de naționalitate și religie.

Bine ați venit!

Să trăiască Maiestatea Sa Regele!

Să trăiască întreaga Familie Regală!

Să trăiască România Mare, de-a pururi întregită!”

Teodor Neaga, în numele Zemstvei județene și a Zemstvei de voloste, a adresat Maiestateilor Lor un mesaj de salut: „Bine ați venit, Maiestate! În fruntea bravei armate ați rupt lanțurile cari despărțeau fiii neamului românesc, ați înfăptuit idealul tuturor românilor, pentru binele și propășirea căruia v-ați închinat întreaga viață. Fiți fericiți împreună cu noi!

Ați venit prima dată pe aceste locuri și mare ne este bucuria că avem prilejul să vă vedem în mijlocul nostru, pentru a ne cunoaște și nevoile noastre mai de aproape. Poporul nostru este pentru rânduială, pentru liniște, pentru munca cinstită, și de aceea astăzi este fericit că sub scutul armatei Maiestateii Voastre își poate îngriji de gospodăriile sale. Poporul nostru își îndreaptă spre față și numele Maiestateii Voastre speranța că soarta lui se va îmbunătăți prin împroprietărire și lumină. Pentru aceasta va trimite sfetnici în Parlamentul Țării, cari vă vor aduce la cunoștință toate durerile și dorințele poporului. Acuma, vorbind în numele Zemstvei, în numele unei vechi instituții din Basarabia, care a lucrat pentru interesele populației locale timp de 50 de ani, vă rugăm să ne dați voie a vă spune pe scurt rostul zemstvelor noastre.

Trecând prin această parte a țării, ați văzut mai multe lucruri bune cu cari se poate mândri întreaga noastră țară. Ați văzut școli, ați văzut spitale, ați văzut case țărănești frumoase, acoperite cu olane și înconjurate cu vii și livezi; știți că avem telefoane și altele

REGELE FERDINAND I ȘI REGINA MARIA
în vizită la Chișinău, cu ocazia reformei agrare.

Foto 15. 21 mai 1920. Regele Ferdinand I și Regina Maria la Primăria Chișinău. Sursa: Al. Boldur, *Basarabia românească*, 1943.

³⁸ C. Bostan, op. cit.

și, dacă astăzi toate acestea le avem, aceasta se datorește numai zemstvelor, cari au pus atâtă muncă pentru nevoile locale.

Oamenii locali, cari cunoșteau nevoile populației, au reușit să desfășoare o muncă foarte rodnică în toate ramurile gospodăriei locale. Ca un organ administrativ și de gospodărie, zemstva, în cursul acestor 50 de ani, n-a intrat niciodată în viața politică. Și dacă sub domnia străină zemstvele au reușit să înfăptuiască atâtă lucruri frumoase și au apărat interesele populației în cele mai grele vremuri, credem că cu atât mai mult astăzi, în România democratică, ele ar putea desfășura o activitate și mai rodnică. Și dacă sub domnia străină zemstvele au reușit să înfăptuiască atâtă lucruri frumoase și au apărat interesele populației în cele mai grele vremuri, credem că cu atât mai mult astăzi, în România democratică, ele ar putea desfășura o activitate și mai rodnică.

Până acum zemstvelor nu li s-a dat atenția cuvenită și pe care o merita această instituție, dar credem că cu cât mai repede vor fi cunoscute și se vor introduce sub un oarecare nume aceste instituții în Stat, cu atât mai curând se va restabili și viața în cursul ei normal. Nu aruncăm vina pentru acest fapt asupra nimănui, fiindcă tot ce s-a petrecut până acum s-a făcut pentru scopul prea sfânt al neamului nostru. Însă ca oameni locali, cari cunoaștem împrejurările vieții locale, ne îndreptăm către Maiestatea Voastră cu rugămintă fierbinte ca să vă îndreptați privirea și spre această instituție, pentru a o restabili în toate atribuțiile și drepturile sale, de cari s-a bucurat în trecut. Chemând oameni locali la administrarea zemstvelor, populația va putea vedea începutul vieții adevărat democratice și va iubi și mai mult această țară, iubind mai presus de toate pe domnitorul acestei țări, care pe cât a fost de viteaz în lupta pentru reîntregirea ei, pe atât este și de chibzuit în ocârmuirea ei. Binecuvântat de fiii acestei părți a țării noastre, sunteți astăzi și mai aproape de noi, de sufletele noastre. Și fiindcă Maiestatea Voastră se află astăzi pe pământul vechi al lui Ștefan cel Mare, suntem fericiți să strigăm împreună cu poporul nostru: Să trăiască Maiestatea Voastră întru mulți ani! Trăiască Maiestatea Sa Regina Maria! Trăiască întreaga Familie Regală, spre fericirea țării și a neamului întregit!”

M.S. Regele Ferdinand I, după ce a mulțumit pentru dragoste și devotament, a concretizat: „Cunosc instituția zemstvelor și binele ce au făcut ele în timpul administrației rusești. Să nu uităm însă că această instituție, ce a răspuns nevoilor unor vremi tre-

cute, era străină poporului moldovenesc. Acum, când Basarabia s-a aruncat de bună voie în brațele maicii sale, unindu-se cu România, ea trebuie să-și regăsească vechile datini și așezăminte românești și vă făgăduiesc solemn că, în noua organizare administrativă unitară, care se va alcătui în curând pentru întreaga țară, se vor avea în vedere și părțile bune din instituția zemstvelor”³⁹.

A luat apoi cuvântul Vespasian Erbiceanu, președintele Curții de Apel, care a exprimat suveranului sentimentele de devotament ale magistraturii basarabene. M.S. Regele, răspunzând, a accentuat asupra nevoii de conlucrare frățească pentru buna aplicare a legilor, față de toate categoriile sociale. După aceea, M.S. Regele a binevoit a se întâlni separat cu președintele și cu membrii delegației zemstvei județului Orhei.

Domnișoara Macurov, din partea Societății „Graiul Neamului”, a recitat cu voce clară o poezie patriotică închinată suveranilor, prezentând apoi spre semnare albumul Societății. Au urmat prezentările, suveranii au vorbit cu toți cei de față, îndeosebi cu delegații volostelor.

Foto 16. Familia Regală în centrul Chișinăului: regele Ferdinand I, regina Maria, principesa Elisabeta. 20 mai 1920. Sursa: http://adevarul.ro/cultura/istorie/basarabia-putere-simbol-harti-vizite-monumente-sefului-stat-1_5329df5f0d133766a-80caa97/index.html

Au fost prezenți la eveniment deputații Uniunii Comerciale-Industriale, I. Fedotkin, N. Borkovski, T. Naghis. Grupul de comercianți au oferit 50.000 lei, pe care suveranul să le distribuie în scopuri caritabile⁴⁰. În mijlocul aclamațiilor și al Imnului Regal, intonat în cor, Maiestatea Lor au părăsit sala de recepție a Primăriei. La ieșire și de-a lungul traseului, suveranii au fost întâmpinați cu vii aclamații.

Impresiile reginei Maria despre prima zi a vizitei la Chișinău se păstrează scrise în jurnalul său: „După ce s-a terminat parada, ne-am dus cu mașina

³⁹ C. Bostan, „Jurnalul lui G. T. Kirileanu. Vizita Familiei Regale Române în Basarabia (II)”, *Antiteze*, nr. 3, 2010, <http://www.liviuioanstoiciu.ro/wp-content/uploads/2010/10/Antiteze-Nr.3.pdf>

⁴⁰ Ibidem.

la primărie, să ne întâlnim cu autoritățile. S-au ținut multe discursuri, într-o ciudată rusă-română cu multe sunete moi «I». Am fost cât se poate de prietenoși, și în final am plecat fiecare pe la casele noastre. Ca să facem fericită cât mai multă lume, ne-am instalat în trei case diferite”. Regele a avut reședință la familia (Vasile) Anghel, regina la familia P(antelimon) Sina-dino, iar principesa Elisabeta la familia Paul Gore⁴¹.

După prânz, în programul din prima zi de vizită, 20 mai 1920, la ora 16:00 se preconiza ca regele și regina să viziteze instituții din Chișinău, printre care Liceul de Fete Nr. 1 din Chișinău, Azilul pentru In-valizi Militari „Regina Maria” de pe strada *Konstan-tinovskaia* etc.⁴². Chiar din primele ore s-a înțeles că

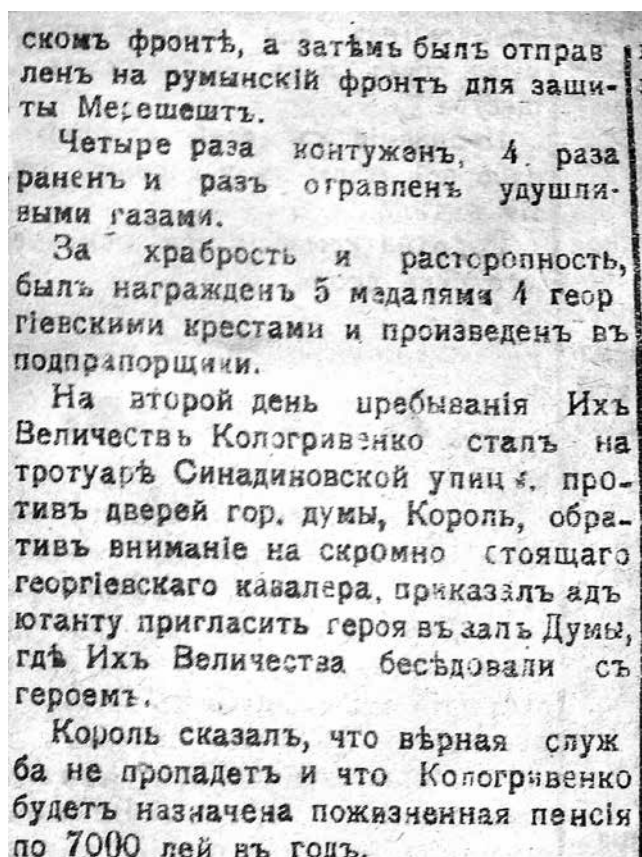

Foto 17. Întâlnirea unui veteran basarabeian al Primului Război Mondial cu Regele Ferdinand I, reflectată în presa timpului. Ziarul „Basarabia”, 22 mai, 1920. Sursa: Fondul de carte rară ANRM

înălții oaspeți s-au dovedit a fi receptivi la solicitările apărute suplimentar la programul stabilit. Deoarece în Chișinău erau foarte multe instituții de vizitat, Maiestatele Lor au făcut vizite separat.

Or, regina Maria și regele Ferdinand, pentru a reuși să onoreze cu prezența cât mai multe obiective

și instituții din Chișinău, pe lângă cele planificate, au fost nevoiți să se separe. După cum nota însăși regina Maria: „*Nando (Ferdinand, n.a) și cu mine ne-am despărțit și fiecare a făcut partea lui. El s-a ocupat de toate școlile de băieți, iar eu de cele de fete. Am fost dusă să văd reprezentațiile copiilor*”⁴³. Regele și regina au vizitat după-amiază Muzeul Etnografic și de Științe Naturale, de care au rămas impresio-nați. La orele 18:00, regele a vizitat amănunțit Liceul Militar. Comandantul liceului a prezentat întregul corp profesoral și de ofițeri al școlii. Elevii, înșirați în sălile școlii, au primit cu nesfârșite urale pe Ma-jestatea Sa, corul intonând Imnul Regal. Apoi regele a vizitat expoziția de desen a elevilor, sălile de clasă, dormitoare, arătându-și satisfacția pentru ordinea desăvârșită. Regele a mers apoi la terenul de sport al Liceului Militar, unde au avut loc demonstrații sport-ive și exerciții de întrecere, alergări, aruncări cu dis-cul, lancea, greutăți. Exercițiile gimnastice au plăcut mult regelui, care și-a arătat satisfacția. Regina a vizi-tat în după-amiaza acelei zile: Orfelinatul de Copii „Regina Maria”, Azilul de Bătrâni și Bătrâne, Liceul de Fete Nr. 1, Conservatorul, Școala de Țesătorie și Căminul Invalizilor de Război. „Pretutindenii a fost întâmpinată cu flori, cântece patriotice și cu mani-festările celei mai adânc simțite bucurii”⁴⁴. Despre vizita reginei la Liceul de Fete Nr. 1 al Zemstvei (comparativ cu Liceul Eparhial) aflăm din presa tim-pului doar informații cu caracter general. La 20 mai, la 17:30 regina Maria și principesa Elisabeta au vizitat Liceul de Fete Nr. 1⁴⁵. Cu ocazia acestei întâlniri so-lemne clădirea (coloanele de la intrare) instituției a fost împodobită cu ghirlande de flori vii. Elevele in-stituției urmau să se prezinte la solemnitatea de în-tâmpinare a reginei Maria și a principesei Elisabeta în haine albe de sărbătoare sau costume naționale, cu buchete de flori. De ambele părți ale intrării ofi-ciale (actualmente strada București), Liceul au fost decorat cu drapele tricolor, iar orchestra a intonat ireproșabil solemnul Imn Regal. Printre amintirile familiei Spătaru, incluse de publicistul I. Colesnic în *Chișinăul din amintire*, găsim impresii despre aceas-tă vizită: „Mama Tamara a terminat Liceul de Fete din Chișinău. Un eveniment deosebit pentru mama mea, din timpul ultimei clase de liceu, a fost vizita-

⁴³ Regina Maria a României, *op. cit.*, p. 151.

⁴⁴ C. Bostan, „Jurnalul lui G. T. Kirileanu. Vizita Familiei Re-gale Române în Basarabia (II)”, *Antiteze*, nr. 3, 2010, <http://www.liviuioanstoiciu.ro/wp-content/uploads/2010/10/Antiteze-Nr.3.pdf>

⁴⁵ *Bessarabia*, nr. 113, 1920, p. 3.

⁴¹ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, pp. 150-151.

⁴² *Basarabia*, nr. 113, 1920, p. 3.

rea școlii de către Regina Maria a României. Fetele așteptau emoționate, exersaseră cu sîrg reverența pe care trebuiau să o facă în momentul vizitei. Vizita a fost scurtă, dar după plecarea suveranei, fiecare fată a rămas cu convingerea că Regina Maria a avut pentru ea anume un zîmbet și o privire caldă...⁴⁶

În perioada aflării Familiei Regale la Chișinău, elevele Liceului de Fete Nr. 1 din Chișinău (de rînd cu elevii altor instituții de învățămînt) au fost scutite de frecventarea orelor.

La orele 21.00 a avut loc, în sala Cercului Cultural, un banchet. Au participat M.S. Regele, M.S. Regina, A.S.R. Principesa Elisabeta, prim-ministrul Averescu, suita regală, reprezentanții autorităților, ai comunităților, notabilii orașului cu doamnele, precum și delegații sătenilor.

Grație însemnărilor lui Gh. T. Kirileanu, a fost păstrat parțial conținutul unor discursuri din acele zile, inclusiv al celor de la sala Cercului Cultural. Așa aflăm că la începutul banchetului festiv, președintele Comisiunii interimare, I. Livinski, în numele populației Chișinăului, a prezentat Majestaților Lor mulțumiri respectuoase și călduroase pentru marea cinste ce li s-a făcut prin înalta vizită, asigurând suveranii de sentimentele obștești de credință și devotament. Apoi, ministrul Sergiu Niță, luând cuvîntul, a amintit că Basarabia s-a unit cea dintâi cu Patria-Mamă, scoțând în evidență meritele armatei române și ale Majestaților Lor, care prin sentimentele lor de adîncă iubire de țară și de abnegațiune au contribuit la realizarea visului secular de întregire a neamului românesc. M.S. Regele a răspuns rostind următoarea cuvîntare: „Am răspuns unei dorințe, de mult purtată în inima mea, punînd piciorul meu pe pămîntul acesta, care odinioară fusese una din părțile cele mai roditoare ale vechii Moldove. Primirea călduroasă ce ne-a fost făcută în toate orașele și satele ei, pe unde drumul ne-a dus, au pătruns inima noastră de o bucurie cu atît mai mare, cu cît ne-au dat dovadă că iubirea de neam nu s-a stins în timpurile cît Basarabia a stat sub o stăpînire ce nu avea legături de suflet cu poporațiunea moldovenească, care de veacuri alcătuieste talpa acestei țări. O potrivire mișcătoare pentru inima mea a vrut ca astăzi, în ziua Sfintei Înălțări, cînd toată România se va ruga pentru sufletele sutelor de mii de ostași ai săi, cari cu viața lor au pecetluit hrisovul de întregire a neamului românesc, să ne aflăm, Regina împreună cu mine, în Capitala

unuia din frumoasele ținuturi care s-au unit pe veci cu Regatul meu. Astăzi, cînd iarăși stăpînim puternic toți munții și toate plaiurile ce în veacurile trecute se bucurau de dreapta și slăvita ocîrmuire a Marilor Voievozi ai neamului românesc, putem arunca privirile noastre înapoi asupra timpurilor trecute, pe care soarta le rezervase acestei frumoase și bogate țări, ce este ținutul dintre Prut și Nistru. Dumnezeu, care toate le cunoaște în atotputernica Sa voință și înțelepciune, n-a voit ca chiar marele erou al istoriei moldovenești, Ștefan cel Mare, să se bucure prea mult de a fi țiitor peste toată Țara Moldovenească sub domnia sa, atît de bogată în victorii asupra păgînilor, s-a început stîrbirea Moldovei, prin pierderea țărmlui Mării și a cetăților de pe Nistru și Dunăre, a urmat apoi răpirea Bucovinei și, în sfîrșit, a Basarabiei. Unitatea geografică a vechii Moldove era astfel sfărîmată, jumătate din trupul său era sfîșiat și, din aceasta, a urmat secătuirea ei economică și socială. Și de aceea marii boieri ai Moldovei se plîngeau sultanului acum o sută de ani, în cuvinte ca acestea, pline de durere înăbușită: „Din poruncă ne vedem îndatoriți a vinde toate acele de peste Prut moșii și a ne desface de dînsese... Înfățișăm cu lacrimi din suflet stingerea și pierderea ce ni se pricinuieste dintru aceasta la atâtea familii și suflete, la atâtea neamuri și la atâtea lăcașuri ale credinței noastre, cea mai desăvîrșită cădere și zdruncinare socotind a ne lipsi de pămîntul strămoșesc. Astăzi, mulțumită ostașului român și energiei ascunse în sufletul răbdător al românului, avem fericirea să ne vedem uniți la sânul patriei de-a pururea întregite prin proclamarea de bună voie a Sfintei Uniri. Tăria noastră a stat în dreptul nostru, puterea noastră se va arăta în munca ce vom desfășura pentru a da din nou ființă și viață dreptului nostru ce ne-a fost mult timp tăgăduit. Tărînimea română dintre Prut și Nistru, atît de blîndă și răbdătoare, nu a așteptat alta decît dreptatea și lumina pentru suflet, după un veac de cufundare în întuneric prin nerespectarea limbei sale strămoșești în școală și biserică. Pe cînd toate celelalte limbi venite aici după răpirea Basarabiei s-au bucurat de carte, școală și biserică națională, numai moldoveanul de baștină a fost lipsit de toate. Așadar, fără nici o ură și fără vreo prigonire, vom răspîndi dreptate și lumină pentru toate neamurile cari, alături cu românul, trăiesc pe solul bogat al Basarabiei. Și sunt încredințat că toate popoarele de altă limbă vor răspunde cu același duh de dreptate față de concetățenii români și că prin pașnica lor conviețuire se va pune temelie sănătoasă propășirii acestui pămînt românesc. Prin multe

⁴⁶ Colesnic, *Chișinăul din amintire*, Chișinău, Grafema Libris, 2011, p. 405.

încercări a trecut scumpa noastră țară, adeseori a fost la marginea prăpastiei, dar prin vitalitatea ei, prin credința ei într-un viitor strălucit, a izbutit totdeauna a-și relua zborul indicat de soarta sa. Marele patriot și bărbat de stat Mihail Kogălniceanu avea dreptate când a spus: „Providența lua de mână pe națiunea română ca pe o fiică iubită între fiicele cele mai iubite, o scotea din toate pericolele și o înălța mai tânără și mai zdravănă decât fusese înaintea ceasului de pieire. N-avem dar drept noi, românii, de a susține că la gurile Dunării de Jos nouă ni s-a dat o misiune de îndeplinit?” Să unim deci toate sufletele, toate energiile noastre, spre a ajunge muncind toți fiii acestei țări la același mare și sfânt scop. Sunt convins că toți basarabienii vor pune mâna la această măreață operă și, cu această nădejde neclintită, ce o port în suflet, strig din toată inima: Să trăiască Basarabia și Capitala ei!⁴⁷

Banchetul organizat de autoritățile locale din Chișinău, ce urma să încheie frumos prima zi de aflare a suveranilor în Chișinău, în final s-a dovedit a fi un eșec organizatoric, umbrind primele impresii ale oaspeților. Din jurnalul reginei Maria aflăm:

„Ziua s-a terminat printr-un groaznic banchet. Banchetele întotdeauna mă aduc la disperare, acesta a fost însă cel mai rău pe care a trebuit să-l suport vreodată. În primul rând, a început abia la zece fără un sfert, drept urmare s-a terminat la unu. A fost o adunare imensă, urâtă și îngrozitor de neomogenă. Scaunele noastre erau plasate mult prea jos, eram presați între alții. Nu aveam loc să ne mișcăm, era imposibil să-ți menții ținuta, nu puteai nici măcar să te retragi la un pas distanță de cel cu care vorbeai. Detestabil, pur și simplu. Muzica a fost asurzitoare, servirea lentă, mâncarea așa-și-așa, oaspeții neinteresanți, florile ofilite, lumina insuficientă. A fost, după părerea mea, oribil; o încercare urâtă, costisitoare, inutilă, la capătul unei zile istovitoare. Am stat între Averescu și Niță Sergiu, ministrul basarabean. Din cauza muzicii care îți spărgea urechile, conversația era aproape imposibilă, și nici nu mă puteam mișca, atât de înghesuită eram între vecinii mei. Da, am detestat acest banchet din adâncul sângelui meu regal, care încearcă să nu fie arogant, dar care suferă imens la festivitățile în care întreaga demnitate regală este ignorată – nu voit, ci din pricina lipsei de maniere și de tradiție”⁴⁸.

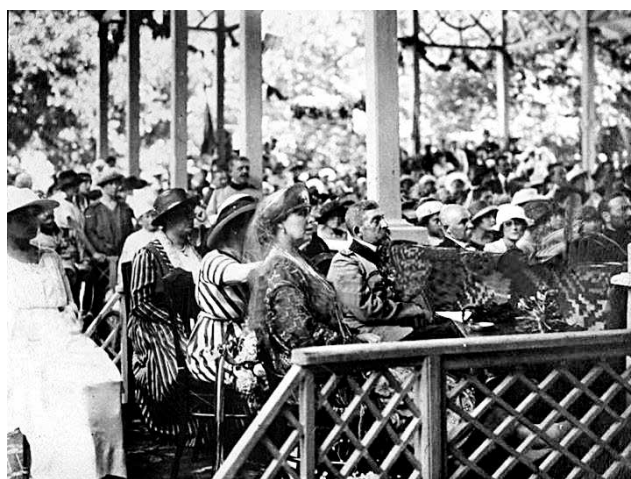

Foto 18. Suveranii României Regele Ferdinand I și Regina Maria, la Teatrul „Unirea” din orașul Chișinău, mai 1920. Sursa: Arhiva dlui Daniel Siegfriedsohn

Mai mult ca atât, Gheorghe T. Kirileanu⁴⁹ (aflat în slujba cancelariei Casei Regale și având responsabilități de contact cu mediile clerical, educațional și cultural) a fost așezat la o masă cu reprezentanții satelor din Basarabia. Aceștia și-au permis să se plângă de mai multe și să critice public și fățiș activitatea unor fruntași basarabeni aflați la conducerea Basarabiei, învinuindu-i de abuzuri administrative. Astfel, involuntar, Gheorghe T. Kirileanu a devenit martor și posesor al unor informații compromițătoare, aflând unele momente din viața locală: „Sara, la prânzul de gală, prezidează masa cu țărani. Am lângă mine pe Moldovanu din Pereni, ținutul Chișinău. E furios că din 12 locuri de deputat se rezervase[ră] numai 3 locuri pentru țărani și la urmă și pe-acestea se aduc oameni târgoveți din altă parte (Zamfir Arbore). Tot așa la Zemstvă, țăranilor nu li s-a lăsat nici un loc. Președintele Neaga e bun, dar trebuie tras de mână atunci când prea umflă dările care apasă numai asupra pământurilor noastre țărănești. Despre Inculeț, Ciuhureanu [Daniel Ciugureanu, n.a.], Costin, zice că s tineri care n-au făcut nimic pentru țară și totul pentru ei. Inculeț ia în arendă cu 5.000 lei lacuri, de unde îi vin niște sute de mii numai pentru trestie. Agapie a furat 1.200.000 de la o bancă, acum l-au băgat ca răsplată la Zemstvă. Gionati (Djionat), pe care-l crede dl general Averescu și-i aproapele lui, e bogat după femeie, pentru că a pus pe un frate minor să-i ucidă socrul și să-i rămâie averea...”⁵⁰.

⁴⁷ C. Bostan, „Jurnalul lui Gh. T. Kirileanu, Vizita familiei regale române în Basarabia (II)”, *Antiteze*, nr. 3, 2010, p. 134.

⁴⁸ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, București, ed. Historia, 2006, p. 151.

⁴⁹ Cărturarul, cu însemnate legături peste Prut, Gheorghe T. Kirileanu a devenit ulterior redactor al revistei și secretar general al Fundației „Regele Ferdinand I”.

⁵⁰ C. Bostan, „Jurnalul lui Gh. T. Kirileanu, Vizita familiei regale române în Basarabia (II)”, *Antiteze. Revista de literatură și artă. Seria III*, nr. 3, 2010, p. 137.

Cu tot programul încărcat, regina Maria a memorat pentru jurnalul său aspectul orașului, străzile largi și drepte, pavate, umbrite de mulți copaci: „*Am fost pretutindeni deosebit de impresionată de clădirile rusești, care în raport cu ale noastre sunt mai frumoase și mai mari. În general orașul e larg și arată bine...*”⁵¹. „Casele sunt în majoritate joase și se ascund în spatele copacilor. Adesea au grădini închise lângă ele, așa că este verdeață pretutindeni. E un oraș mare, dar are înfățișarea unui mic oraș de provincie. Hotărât lucru, îmi place”⁵².

Seara, străzile, instituțiile publice și multe locuri particulare au fost iluminate feeric. Au avut loc retrageri cu torțe⁵³ și orașul a fost viu animat până noaptea târziu.

Vineri, 21 mai 1920. M.S. Regele, M.S. Regina și A.S.R. Principesa Elisabeta au asistat, cu începere de la ora 10:15, la parastasul oficiat de arhiepiscopul Gurie în Catedrala din Chișinău, pentru eroii căzuți pe câmpul de război. Au luat parte la acest parastas: generalul Averescu, prim-ministru, Niță Serghie, ministru al Basarabiei, ofițerii generali și superiori din Chișinău, autoritățile, Casa militară și Casa civilă a Majestaților Lor. Armata și școlile din Chișinău, împreună cu un mare număr de cetățeni, au umplut din nou piața din fața Catedralei. Parastasul a fost încheiat prin cuvântarea arhiepiscopului Gurie despre rolul eroilor români căzuți pe câmpul de onoare, care merită recunoștința întregului neam românesc, trecând în rândul mucenicilor, apărători ai Patriei, neamului și credinței⁵⁴.

După parastas, regele, regina și principesa Elisabeta au mers pe jos prin curtea Catedralei (printre trupe și populația adunată, care îi aclamau în mod călduros) spre Sala Eparhială, unde au ajuns la ora 11:00, fiind primiți de tot clerul în mijlocul uralelor, corul bisericii intonând Imnul Regal. „*După ceremonia religioasă, nota regina, am mers pe jos într-un soare arzător prin imensa mulțime de elevi care ovaționau [...]. Toate școlile, băieți și fete, au trecut apoi prin fața noastră, mi se părea că sunt mii și mii de copii*”⁵⁵.

În Casa Eparhială Majestatea Sa Regele s-a întâlnit cu un grup de fețe bisericești. După un discurs solemn al arhiepiscopului Gurie, regelui i-a fost în-

mănată icoana de aur a Salvatorului cu cheile de aur, reginei – o vază din argint cu inscripția „*Souvenir*”, iar principesei Elisabeta un fir de perle cu un pandantiv din smarald, în valoare de zeci de mii de lei. Regele a răspuns cu o replică în care s-a specificat importanța clericilor, care au fost în stare timp de o sută de ani să păstreze în Basarabia o legătură morală cu România, și că această legătură preoții trebuie să o predice în fiecare casă ca și apostolii, nu doar cu cuvintele, ci și cu sufletul.

După ce corul, condus de părintele M. Berezovski, a intonat mai multe melodii religioase, M.S. Regele, M.S. Regina și A.S.R. Principesa Elisabeta au mers, la ora 11:30, la Muzeul Bisericesc, condus de Iosif Parhomovici, care a prezentat exponatele cele mai interesante⁵⁶.

La ora 11:45, M.S. Regele, M.S. Regina și A.S.R. Principesa Elisabeta au mers la Primăria Chișinău, unde le-au fost prezentate delegațiile comunităților

Foto 19. Corul condus de preotul și compozitorul Mihail Berezovschi. Foto din sursa: <http://www.liveinternet.ru>

străine (reprezentanții minorităților naționale din Basarabia) cu care Majestațile Lor și A.S.R. Principesa Elisabeta păstrau legături de mai mult timp. De la ora 12:15 până la ora 13:15, Majestațile Lor și A.S.R. Principesa Elisabeta, însoțiți de suită, au asistat la serbarea școlară din Grădina Publică, unde – după primirea foarte călduroasă – au ascultat mai multe coruri ale diferitelor societăți și școli și au privit dansuri naționale. „*Am mai vizitat o școală de muzică și orfelinatul nostru, pentru care am făcut deja multe. Am fost dusă să văd reprezentațiile copiilor, ale asociațiilor muzicale și Dumnezeu mai știe ce...*”, consemna regina Maria⁵⁷.

Cronica evenimentelor destinate acestei vizite a fost prezentată și în articolul cu genericul „*Din viața locală*”. Din ea aflăm că: „*vineri, la data de 21 mai*

⁵¹ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 151.

⁵² Ibidem, p. 156.

⁵³ Paradă sau manifestație făcută seara, cu făclii aprinse.

⁵⁴ C. Bostan, „Jurnalul lui Gh. T. Kirileanu. Vizita familiei regale române în Basarabia (II)”, p. 138.

⁵⁵ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 151.

⁵⁶ C. Bostan, *op. cit.*, p. 139.

⁵⁷ Ibidem, p. 151.

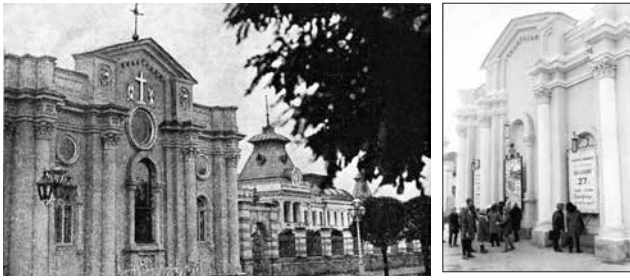

Foto 20. Biserica „Sfântul Andrei”, fosta capelă a Liceului de Băieți Nr. 1 din Chișinău. În perioada sovietică, Teatrul de Păpuși „Licurici”, clădirea a fost demolată după cutremurul din anul 1977. Sursa: oldchisinau.com

1920, Regina Maria și Princesesa Elisabeta au vizitat maternitatea orașului, unde Regina a asistat la o naștere, apoi a urmat grădinița și școala primară a Societății Ortodoxe a Femeilor Române, spitalul evreiesc și alte instituții. La grădiniță, Regina și Princesesa au fost întâmpinate de aproximativ două mii de copii îmbrăcați în haine naționale, dansând Hora Unirii⁵⁸.

Eseistul, istoricul literar, cronicarul și folcloristul Ovidiu Papadima (1909-1996) avea 10 ani când a avut ocazia să se întâlnească cu regina Maria la Chișinău. Frumoasa amintire a fost publicată și în revista *Gândirea* (nr. 5, 1993). Papadima, copil fiind, ajunsese, alături de familie, să locuiască în Basarabia, unde era în acel timp o acută nevoie de profesori și învățători români (tatăl său fusese detașat profesor la Seminarul și Școala Eparhială din Chișinău). Băiatul a fost înscris (în clasa a III-a) la școala primară a Societății Ortodoxe a Femeilor Române, societate care avea ca președintă de onoare pe regina Maria și ca președintă activă pe Alexandrina Cantacuzino. „Eu începusem să scriu poezii încă din luna ianuarie a anului 1917. (...) La Chișinău, suvoitul poeziei mi se lărgeste, mai ales sub influența lui Alecsandri. (...) la examenul final al școlii primare și la serbarea de încheiere, (...) au decis să recit din poeziile mele. M-am executat cum am putut mai bine. La sfârșit, mă trezesc că vine învățătorul și mă cheamă în cancelaria profesorilor. Acolo mă aștepta Regina Maria. N-aveam, la vârsta aceea, nici un pic de simț arheologic, așa că n-am notat nimic din senzaționala mea întâlnire din cancelaria școlii. După cât mi-aduc aminte, ea a decurs cam așa. Regina mi-a lăudat, cu multă gingășie, poeziile. Apoi a rostit o întrebare pe care astăzi aș grava-o în aur: „Ovidiule, știi că și eu sunt scriitoare?” Intrebarea putea să mă uluiască, dar n-a fost așa. Devoratorul de cărți din mine a irupt pe nerăsuflăte: „Știu Majestate. Am citit Crinul vieții, Povestea unei inimi, Povestea unui dor, O poveste de la Sf. Munte”. Emoționată,

⁵⁸ *Bessarabia*, nr. 113, 1920, p. 3.

uluită de faptul de a fi descoperit tocmai în Basarabia, atât de curînd revenită în țara românească, un copil care i-a citit cărțile, Regina Maria n-a putut rosti nici un cuvînt. S-a aplecat și m-a sărutat pe frunte. Învățătorul meu, tot așa, neputînd să rostească o singură vorbă, m-a luat de mîină și m-a dus în clasă...⁵⁹.

În aceeași zi, regina Maria și princesesa Elisabeta au reușit să viziteze Biserica Sf. Andrei (nu s-a păstrat, s-a aflat pe locul Teatrului de Păpuși „Licurici”). Preotul N. Lașcov i-a dăruit reginei Maria o icoană ornată cu argint.

După o masă servită în intimitate, familia regală, însoțită de suită, a vizitat – de la ora 16:30 până la ora 18:00 – Spitalul de Alienaji de la Costiujeni, de lângă Chișinău, sub conducerea doctorului Vărzaru. Majestățile Lor s-au interesat despre starea bolnavilor, arătându-și mulțumirea de felul cum e condus și întreținut acest ospiciu⁶⁰.

Din jurnalul reginei Maria: „La 4.30 am plecat să vizităm extraordinarul spital de nebuni din afara

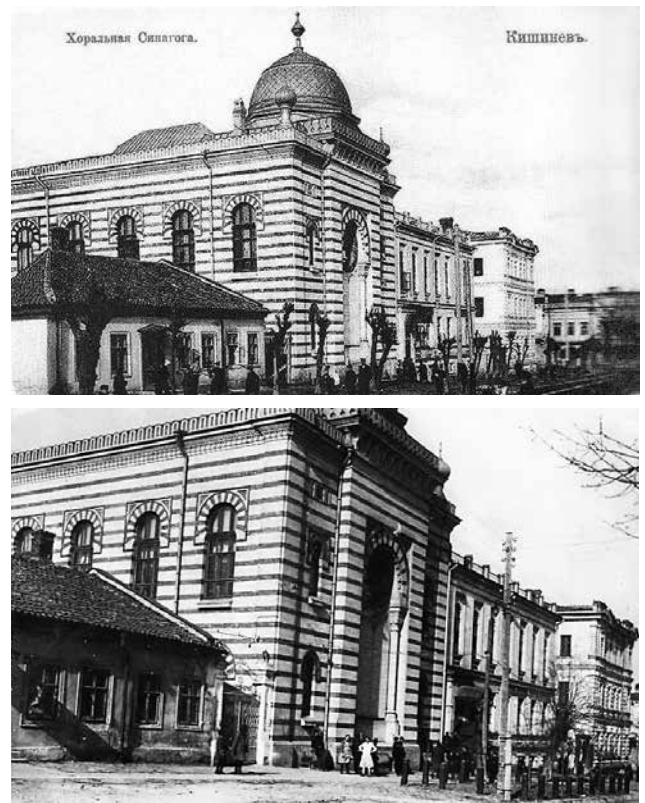

Foto 21. Sinagoga Corală, înc. sec. XX (clădirea nu s-a păstrat). Actualmente aici se află Teatrul Dramatic Rus „A. Cehov”. Sursa: <http://www.timpul.md/articol/cea-mai-mare-sinagoga-din-capitala-va-fi-reconstruita-46218.html>

⁵⁹ „Familia regală a României în Basarabia: o vizită «istorică», după 73 de ani de lipsă”, <https://anomismia.wordpress.com/tag/regina-maria-la-chisinau/>

⁶⁰ Constantin Bostan, „Jurnalul lui G. T. Kirileanu. Vizita familiei regale române în Basarabia (III)”, *Antiteze. Revista de literatură și artă*, nr. 1, 2011, p. 137.

orașului. Împrejurimile Chișinăului îmi amintesc de Iași – multe vii și dealuri joase și ondulate [...]. Tot spitalul era așa cum l-a descris Boyle: absolut perfect și de o curățenie ireproșabilă. Se află într-o vâlcea și constituie o întreagă colonie; au fost plantați mulți aluni și salcâmi, astfel încât arată aproape ca o pădure umbroasă. Mi-a făcut o impresie foarte bună”⁶¹.

Seara, la ora 21:15, familia regală a luat parte la un dineu în Sala cea Mare a Cercului Cultural din Chișinău, dineu la care au luat parte prim-ministrul și miniștrii prezenți, conducătorii autorităților civile și militare din Basarabia și Chișinău, precum și delegații ale sătenilor⁶². Către ora 23:30, dineul luând sfârșit, regele, regina și principesa Elisabeta s-au întors la reședințele din oraș.

Din jurnalul reginei Maria: „De data aceasta, banquet punctual, mai bine servit, mai bine organizat din toate punctele de vedere. Am fost mai puțin înghesuiți, scaunele noastre au fost așezate pe o porțiune mai ridicată a sălii și am ajuns acasă la miezul nopții”⁶³.

În loc de două zile preconizate în Chișinău, vizita regală s-a extins pentru încă o zi, pentru ca suveranii să poată vedea cât mai multe instituții.

Sâmbătă, 22 mai 1920, a continuat seria de vizite. La ora 10 dimineața, Maiestatele Lor au vizitat Sinagoga din Chișinău, unde au ascultat un serviciu religios cu frumoase cântări ale corului și cantorului, în prezența reprezentanților comunității evreiești, care a făcut Maiestateților Lor o călduroasă primire. De la orele 9 dimineața, în fața sinagogii s-au adunat un număr atât de mare de persoane, încât strada era pli-

Foto 22. 21 mai 1920, Regina Maria în vizită la Ospătăria Populară „Objorca” din Chișinău. Foto expusă în Muzeul Național de Istorie a Moldovei

⁶¹ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 15.

⁶² C. Bostan, „Jurnalul lui G. T. Kirileanu. Vizita familiei regale române în Basarabia (III)”, *Antiteze. Revista de literatură și artă*, nr. 1, 2011, p. 138.

⁶³ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 157.

Foto 23. Școala Națională de Viticultură din Chișinău. Sursa: <http://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/lapusna/>

nă la o distanță de trei cartiere. Intrarea în Sinagogă s-a făcut în baza invitațiilor. La intrarea în sinagogă, suveranii au fost întâmpinați de ravinul L. Țirelson și ober-cantorul H. Țipris, cu Tora în mâini⁶⁴. Din jurnalul reginei Maria: „O altă zi de activitate continuă și istovitoare. Fiecare instituție vrea să fie vizitată, fiecare naționalitate să i se dea atenție. (...) Activitatea noastră a început la ora 10, cu sinagoga. Evreii mi-au făcut o extraordinară primire, cu ovații nemaipomenite (...). Ne-au făcut o scurtă slujbă religioasă. Preotul lor (...) s-a dovedit a avea o voce minunată și a cântat extraordinar. A fost cu adevărat o plăcere artistică”.

Urmează vizita la biserici: greacă, catolică, protestantă și armeană. La toate aceste biserici, M.S. Regele, întâmpinat cu mărturii de credință și devotament, a ascultat câte un scurt serviciu religios. M.S. Regele s-a reținut în biserica catolică, unde a ascultat Imnul Regal interpretat la orgă și a discutat cu clerul catolic.

După vizitarea bisericii grecești, unde a fost salută de întreaga comunitate greacă, M.S. Regina a trecut pe la spitalele din oraș, împărțind bolnavilor ciocolată și mici daruri. A remarcat că îi este plăcută uniforma albă de lucru (halate de spital) a elevilor Școlii de Moașe, care au întâmpinat-o cu flori. Aflând că în spitalul central vizita regală a coincis cu

⁶⁴ *Bessarabia*, nr. 113, 1920, p. 3.

hramul bisericii de pe lângă spital, regina Maria a ordonat să se organizeze din propriile finanțe un prânz festiv în semn de apreciere a muncii elevilor Școlii de Moașe.

În secolul XX, reginele Europei au fost susținătoare ale Crucii Roșii, ajutând după sfârșitul primei conflagrații mondiale la ajutorarea orfanilor și văduvelor de război, a spitalelor. În acest context mai larg al politicii regale europene de implicare în activități caritabile, s-a înscris inspectarea la Chișinău a mai multor spitale de către regina Maria. Ea devenise faimoasă în război prin curajul său de a merge în mijlocul soldaților din spitale, bolnavi de tifos sau de gripă spaniolă, neținând cont de pericolul la care se expunea. Curajul său fusese insuflat de-a lungul copilăriei de mama sa, Maria Alexandrovna, fiica țarului Alexandru II.

Din notele din presa locală devine clar că suveranii au vizitat și instituții care nu erau incluse în programul inițial. La azilul Frației „Alexandru Nevski”, regina a venit fără un anunț preventiv. Aflând că în azil era pe moarte unul dintre beneficiari, re-

Foto 24. Fragment din clădirea Liceului Eparhial (nu s-a păstrat).
Sursa: oldchisinau.com

gina Maria s-a apropiat de patul muribundului, i-a făcut semnul crucii, l-a sărutat pe frunte și i-a așezat pe piept un buchet de flori, cu care ultimul a și fost înmormântat a doua zi⁶⁵. Aflând că azilul, de 60 de ani, poartă amintirea cneazului rus Nicolai Alexandrovici, în cinstea căruia a fost fondat, regina Maria a declarat: „E unchiul meu care a murit până la nașterea mea. Ce păcat că în România sunt atâția săraci, și eu nu pot dona azilului atâta cât mi-aș fi dorit...”⁶⁶.

La 22 mai, la orele 12, M.S. Regele a fost dispus să viziteze Școala de Viticultură și Stațiunea de Enologie (obiective ce nu intrau inițial în programul vizitei), unde a fost inițial întâmpinat doar de elevi, mai târziu au apărut profesorii, și doar peste un

timp, către sfârșitul vizitei s-a alăturat și directorul școlii, dl Ștefănescu. Remarcând buna organizare a școlii, Majestatea Sa a mers apoi la Cercul Militar, unde se găsea adunat întreg corpul de ofițeri al Garnizoanei. Generalul de divizie Ion Popescu, comandant al Corpului II Armată, a urat bun venit M.S. Regelui, asigurându-l de nemărginita dragoste și neclintitul devotament al armatei. M.S. Regele a binevoit a răspunde: „Mulțumesc din toată inima pentru mărturisirea sentimentelor de credință ale armatei, care și-a îndeplinit aici cu prisosință greaua misiune ce i s-a încredințat. O parte dintre ofițerii prezenți ați avut fericirea să fiți printre cei dintâi cari, la chemarea poporului moldovenesc, amenințat de vântul rău al răscoalei, ați intrat în acest ținut, fala vechei Moldove în veacurile trecute, atât prin bogăția sa, cât și prin vrednicia sa poporație română, care ținea strajă la această margine a țării. Ați venit ca frați și ca apărători, iar nu ca niște cuceritori, și v-ați îndeplinit chemarea, aducând aici ordinea și liniștea. Dar ați mai avut și altă grea însărcinare, anume aceea de a câștiga inimile poporației locale pentru patria mămă. Munca depusă de armata mea pentru învățământul populației în școlile de adulți merită toată lauda. Pentru a duce însă mai departe această operă de apropiere a sufletelor, vă mai dau un sfat asupra căruia stăruiesc din toată inima: Siliți-vă în tot felul ca, oriunde se va arăta vreunul din voi, să faceți cinste numelui de ofițer român și, prin o atitudine corectă, să se învedereze că sunteți purtătorii ordinii și ai cinstei; căci după cum veți ști să vă înfățișați noilor mei supuși, în aceeași măsură veți fi apreciați și voi, și împreună cu voi întreaga noastră armată și întreaga țară. Vă mulțumesc din inimă pentru tot ceea ce ați lucrat până acum, urându-vă și de aici înainte spor bun la muncă și sănătate. Să trăiască scumpa noastră armată!”⁶⁷

M.S. Regina a vizitat apoi Spitalul Israelit, Căminul Orfanilor din Război, un azil pentru bătrâne (căruia i-a donat 3.000 de lei), apoi a analizat amănunțit situația Liceului Eparhial de Fete (unde a fost întâmpinată de corul școlar), rămânând pe deplin mulțumită de buna stare a localului și de îngrijita educație ce se dă fetelor: „Eu m-am înapoiat în oraș să vizitez spitalul evreiesc și orfelinatul eveiesc, unde am fost primită cu reală bucurie. De acolo, la o imensă școală de fete la celălalt capăt al orașului, unde învăță toate fiucele de preoți. Un loc admirabil, de proporții

⁶⁵ Bessarabia, Nr. 115, 1920, p. 3.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ C. Bostan, „Jurnalul lui G.T. Kirileanu. Vizita familiei regale române în Basarabia (III)”, *Antiteze. Revista de literatură și artă*, nr. 1, 2011, pp. 142-143.

extraordinare. La parter este o sală albă, imensă care este foarte frumoasă și de o mărime impresionantă. Fetele au recitat în românește (...) și, în final am plecat bombardată de florile tuturor elevelor entuziaste”⁶⁸.

La sfârșitul vizitei regale, la ora 16:30, M.S. Regina a binevoit a oferi la Cercul Militar un ceai pentru doamnele din înalta societate a Chișinăului. Din jurnalul Reginei Maria: „Ultimul nostru efort la Chișinău a fost un ceai cu multă lume la Cercul Militar, la care au fost invitate doamnele din Chișinău. A fost un scurt concert, apoi ceai și multă conversație. Întreaga atmosferă a fost caldă și de adevărată simpatie reciprocă...”⁶⁹.

Sâmbătă seara, 22 mai 1920, Familia Regală a plecat din Chișinău. În drum spre gară, mașina regală s-a oprit de mai multe ori și Majestatele Lor primeau rămas bun din partea populației. La gară au fost prezenți generalul Popovici, generalul Ochină, ministrul Basarabiei Sergiu Niță și alți reprezentanți

Foto 25. Piața Gării și Liceul Eparhial. Chișinău la înc. sec. XX. Sursa: <http://ziarulumina.ro/memoria-bisericii-in-imagini-coala-eparhiala-de-fete-din-chisinau-37074.html>

din conducerea orașului, zemstvă și reprezentanți de instituții. Pe peron era aliniată garda de onoare. Presa locală menționa: „Majestatele Lor și-au luat rămas bun, spunând că le-au plăcut foarte mult Chișinăul și sunt foarte mulțumiți de primirea călduroasă, pe care populația le-a oferit-o. Trenul se îndepărta încet de gară, întâmpinat de strigăte puternice de ură”⁷⁰. Ziarul „Sfatul Țării” din Chișinău scria că vizita suveranilor României în Basarabia „a spulberat legenda că duhurile rele, duhurile anarhiei și distrugerii de peste Nistru s’au putut încuibă în sufletele cetățenilor Basarabiei, (...) iar conștiința și mândria națională a

Foto 26. Spitalul „Regina Maria”, cu ambulatoriu, aparținează Comunității Surorilor de Caritate din Hârboveț. Sursa: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?p=126350697>

reînviat, a încolțit mai adânc în sufletele plugarilor ca și ale intelectualilor”⁷¹.

Din însemnările reginei Maria și ale secretarului regal Gheorghe T. Kirileanu e clar că au existat și neajunsuri în organizarea vizitei. De exemplu Gh. Kirileanu nu a putut să nu remarce lipsa reprezentanților presei locale în unele situații când urma să vorbească regele, astfel că în notițele făcute găsim: „La Sfatul Țării, dat discursul Regelui. Presa neinvitată”⁷². Probabil din această cauză, în presa timpului evenimentul a fost reflectat incomplet.

Totodată ca și regina Maria, Gh. T. Kirileanu a atras atenție unor detalii legate de organizare, inclusiv calitatea mesei festive servite în Sala cea Mare a Cercului Cultural din Chișinău: „Ospățul mai scurt, dar tot de proastă calitate, rău servit, prost organizat”⁷³.

Suveranii români nu au putut să nu remarce efectele activității noii administrații în Basarabia după anul 1918. Regina Maria scria: „Este foarte greu pentru un suveran, într-o vizită oficială, să înțelegi toate dedesubturile. Dar cred că asperitățile au început să dispară și că administrația noastră, cu toate că este puțin în dezordine și prost concepută, reprezintă totuși un contrast fericit cu ceea ce înseamnă acum Rusia și că locuitorii simt asta [...] Fără îndoială că noi suntem mai buni decât bolșevicii, dar în orice caz nu suntem pe deplin ceea ce ar trebui să fim”⁷⁴. „Adevărul este că noua administrație fusese instalată după un program incredibil de prost, se făcuse greșeli, se comiseseră brutalități, dar toate s-au aranjat de la sine, asperitățile

⁷¹ Ziarul „Sfatul Țării”, 22 mai 1920, p. 1.

⁷² C. Bostan, „Jurnalul lui G. T. Kirileanu, Vizita familiei regale române în Basarabia (III)”, *Antiteze. Revista de literatură și artă*, nr. 1, 2011, p. 141.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 153.

⁶⁸ Regina Maria a României, „Însemnări zilnice”, p. 154.

⁶⁹ C. Bostan, op. cit., pp. 142-143.

⁷⁰ „Местная жизнь”, *Бессарабия*, nr. 116, 22 mai 1920, p. 3.

Foto 27. Liceul Militar „Regele Ferdinand I”. Foto din sursa: <http://www.historia.ro/tag/regele-ferdinand>

*s-au netezit, inevitabilul a fost acceptat, răul s-a îndreptat. Limba română se predă peste tot și situația haotică din Rusia îi descurajează chiar și pe cei care au fost foarte înverșunați împotriva noastră*⁷⁵.

Indubitabil, vizita Familiei Regale în Basarabia a fost un succes. Oamenii s-au adunat de fiecare dată în număr foarte mare și și-au exprimat entuziasmul. Populația, mai ales românii, au primit cu entuziasm Familia Regală. Pe toată lumea a impresionat popularitatea și democratismul regelui⁷⁶.

Regina Maria consemna în legătură cu primirea făcută la Chișinău că „în final, când a venit ora despărțirii, am simțit că orașul ne-a îndrăgit din felul entuziast în care ne-au condus la plecare atât oamenii de pe stradă, cât și oficialitățile. Am avut plăcutul sentiment că ne-au acceptat și că acum ovațiile nu mai erau un lucru aranjat, pentru că oamenii veneau bucuroși din toate părțile să ne salute și să-și ia un afectuos rămas bun cu multe lacrimi și rugăminți de a reveni cât mai curând posibil. Am senzația certă că vizita noastră a fost de un mare impact, din toate punctele de vedere. Oamenii pluteau, erau în al nouălea cer”⁷⁷.

Discursul regelui Ferdinand I, rostit la Chișinău, reflectă puterea regalității, care, alături de popor, armată și oameni de stat, a realizat unitatea națională și reîntregirea țării. Vizita Familiei Regale la Chișinău a afirmat suveranitatea și legitimitatea monarhică în provincia reîntregită, a produs o imagine simbolică menită să se substituie imaginii suveranilor ruși, iar prin participarea la ritualuri colective a reușit să convingă noii supuși să o accepte.

Vizita suveranilor la Chișinău a lăsat în urmă o speranță basarabenilor la o viață mai prosperă după

⁷⁵ Ibidem, p. 157.

⁷⁶ Daniel-Valeriu Boboc, *Ritualurile puterii. Vizita regelui Ferdinand I în Bucovina și Basarabia din mai 1920*, p. 130.

⁷⁷ Ibidem.

formarea României Mari. După unificarea Basarabiei cu România, acțiunile întreprinse de regele Ferdinand I și regina Maria au lăsat amprente în inimile tuturor basarabenilor. După plecarea suveranilor, arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Gurie, a trimis o telegramă cu mulțumiri din partea Bisericii din Basarabia Majestății Sale Regelui, care „a păzit adunarea sfântă a fraților români într-o țară mare și liberă, a suferit pentru aceasta și a biruit, și sufletul Său l-a alipit strâns de popor, fixându-l pe pământul lui scump”.

Putem conchide că vizita Familiei Regale în Basarabia a lăsat o amintire impresionantă localnicilor.

Foto 28. Liceul de Fete „Regina Maria” din Chișinău. Foto din sursa: <http://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/lapusna/>

Într-un editorial din ziarul *Sfatul Țării* din Chișinău, autorul aprecia că vizita suveranilor în Basarabia „a spulberat legenda că duhurile rele, duhurile anarhiei și distrugerii de peste Nistru s-au putut în-cuibă în sufletele cetățenilor Basarabiei, (...) iar con-

Foto 29. În semn de omagiu pentru Majestatea Sa - Regina Maria, toate elevele Liceului „Regina Maria” purtau uniforme școlare decorate cu gulerașe pe care erau brodați simbolul crinii – florile preferate ale Reginei, iar directoarea instituției, Elena Botezat, la diverse activități extrașcolare, purta rochii lungi de culoare mov, -culoarea preferată a Reginei Maria. Foto din sursa: Ocazii.ro

Foto 30. Fotografie din revista interbelică „Tribuna școlii”, 1921.

știința și mândria națională a reînviat, a încolțit mai adânc în sufletele plugarilor ca și ale intelectualilor”⁷⁸.

Ca rezultat al acestei vizite, unele instituții de învățământ, orfelinate, spitale, străzi din localitățile din Basarabia au primit numele suveranilor români. De exemplu filiala regională din Chișinău a Societății „Ocrotirea orfanilor din război” a luat sub patronajul său orfelinatul preoțesc din Chișinău.

În cadrul orfelinatlui activa și o grădiniță de copii, care trecea și ea sub tutela Societății. Aflat în gestiunea Societății, orfelinatul va purta numele „Regina Maria”⁷⁹.

Liceul Militar din Chișinău a primit numele „Regele Ferdinand I”. Impresiile de pe urma vizitei reginei Maria au fost atât de puternice, încât administrația liceului, la scurt timp după eveniment, a solicitat oficialităților să i se acorde instituției privilegiul de a purta numele de Liceul de Fete „Regina Maria” – nume care i-a înfrumusețat frontispiciul în perioadele 1923-1940 și 1941-1944. Numele de „Regina Maria” era foarte potrivit pentru o așa instituție de învățământ din Basarabia ca fostul Liceu Nr. 1 de Fete din Chișinău, care anual dăruia societății zeci de tinere emancipate, bine instruite, multe dintre care au devenit adevărate personalități afirmate în diverse domenii, consolidând intelectualitatea interbelică din România.

După această vizită s-au activizat societățile de binefacere în Basarabia, o parte fiind patronate de Casa Regală a României. Așa, Ospătăria Populară de pe lângă Catedrală, vizitată de Regina Maria, s-a transformat în scurt timp în Asociația de Binefacere „În numele lui Hristos”, fiind condusă de preotul Vasile Guma și de Elena Botezat în calitate de vicepreședintă de onoare (directoarea Liceului de Fete „Regina Maria”). La 22 noiembrie 1923 Asociația „În numele lui Hristos” (ajuta populația săracă cu

hrană gratuită) a obținut Ocrotirea Augustă a M.S. Regina Maria⁸⁰.

Și-a dinamizat activitatea în Basarabia Societatea de Caritate „Principele Mircea”, care avea drept scop susținerea copiilor emigranților ruși⁸¹, care au fugit de regimul bolșevic, „pe atunci, copiii refugiați din Rusia și din Ucraina se aflau sub patronajul Reginei Maria. Se vede că existau anumite fonduri bănești pentru refugiați”⁸².

Pentru societatea din Basarabia, Regina Maria a fost o întruchipare a idealului feminin. A reprezentat un model de noblețe și aristocratism deosebit al *epocii de argint* din România, combinând și promovând cu grație tradițiile patriarhale ale unei dinastii celebre cu tendințele moderne ale epocii. A fost supranumită „mama răniților”, „regina-soldat”; în timpul Primului Război Mondial a coordonat activitatea unei fundații de caritate; iar după 1918, ca o adevărată „avocată a Unirii”, a exercitat misiuni diplomatice la Londra și Paris, pledând pentru recunoașterea internațională a României Mari. Aceste imagini nu erau unice în epocă, spre exemplu regele Albert al Belgiei era numit regele-soldat, iar regina Elisabeta adeseori apărea îmbrăcată în costum de infirmieră⁸³. Prezența suveranilor printre oameni, apropierea de aceștia în timpul vizitei regale a fost în mod constant comentată pozitiv.

Peste 18 ani, în 1938, imaginea regalității s-a regăsit la Chișinău într-un alt eveniment istoric – inaugurarea monumentului lui Ferdinand I. Acest fapt este atestat în corespondența dusă de către reprezentanții Consistoriei Eparhiale din Chișinău cu conducerea Primăriei Chișinău și Grupul de inițiativă privind inaugurarea monumentului lui Ferdinand I la Chișinău⁸⁴.

⁸⁰ Gh. Bezviconi, „Asociația «În numele lui Hristos»”, *Din trecutul nostru*, nr. 35, 1936, p. 4, p. 32.

⁸¹ În urma revoluției bolșevice din Rusia din anul 1917, 1,5 milioane de ruși au fost obligați să-și părăsească țara de teama noului regim. Majoritatea emigranților ruși erau aristocrați, mari proprietari, comercianți, dar și membri ai clasei mijlocii și intelectuali. O parte din ei și-au găsit refugiul în Basarabia.

⁸² A se vedea: *Femeia în labirintul istoriei: istoria verbală*, coord. Irina Nechit, red. Elena Ungureanu, Chișinău: Știința, 2003, p. 48.

⁸³ Diana Mandache, „Basarabia. Putere și simbol: hărți, vizite și monumente ale șefului de stat”, http://adevarul.ro/cultura/istorie/basarabia-putere-simbol-harti-vizite-monumente-sefului-stat-1_5329df5f0d133766a80caa97/index.pdf

⁸⁴ „Monumentul Regelui Ferdinand I din Chișinău”, 29 aprilie 2013, <http://neamulromanesclub.wordpress.com/2013/04/29/monumentul-regelui-ferdinand-din-chisinau/>

⁷⁸ N. F., „Efectul vizitei Suveranilor”, *Sfatul Țării*, Anul III, nr. 612, 24 mai 1920, p. 1.

⁷⁹ A se vedea: Mihail Iliev, Societatea „Ocrotirea orfanilor din război”. Comitetul Regional Chișinău (1918-1924), *Tyrage-tia*, vol. VIII [XXIII], nr. 2, 2014, pp. 183-198.

Foto 31. Paralele în timp: primirea membrilor Casei Regale la Chișinău, mai 1920 și aprilie 2016. Sursa: foto 1 – din arhiva dlui Daniel Siegfriedsohn. Foto 2 – din arhiva personală

În prezent, vizitele Familiei Regale se desfășoară mult mai modest și nu mai sunt organizate cu fastul de altădată, simbolurile regalității au fost înlăturate și înlocuite cu altele, dar respectarea protocolului și ritualul vizitelor rămân practic neschimbate... Ca și în trecut, vizitele membrilor Casei Regale în Basarabia, actualmente Republica Moldova poartă un impact emoțional deosebit. Familia Regală continuă în acest sens, să aibă a un rol aparte, inspirându-i pe tineri, oferindu-le un model, un punct de sprijin etc.

Ca și în trecut, activitatea Casei Regale din România oferă comunității un model de păstrare a valorilor spirituale. În Familia Regală se păstrează tradițiile de implicare în diverse activități caritabile. De menționat că Casa Regală din România susține

și promovează activitatea umanitară a Crucii Roșii, patronată în trecut de către Regina Maria, Fundația Universitară „Carol I”, Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I”, prin intermediul donațiilor și evenimentelor de binefacere. Grație Fundației „Principesa Margareta a României”, sunt ajutați diverși oameni în dificultate – copii, tineri săraci, artiști juni și vârstnici singuri. Aceasta este o parte din abordarea intergenerațională a proiectelor și a voluntariatului promovate de Familia Regală.

Vizitele Familiei Regale, urmărind scopuri culturale și economice, acțiuni și proiecte de caritate, mai pot fi percepute drept acte istorice reparatorii, care au scopul să închidă un cerc ce a fost rupt cu mulți ani în urmă.